



บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับปรัชญาการศึกษาจากระบบโรงเรียน โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

1. ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาจากระบบโรงเรียน
 - 1.1 ปรัชญา
 - 1.2 การศึกษา
 - 1.3 ปรัชญาการศึกษา
 - 1.4 ลัทธิปรัชญาการศึกษาจากระบบโรงเรียน
2. เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - งานวิจัยภายในประเทศ
 - งานวิจัยต่างประเทศ

ตอนที่ 1

ก่อนที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา มีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจ ความหมาย ของปรัชญา การศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาการศึกษา และปรัชญาการศึกษา ตามลำดับดังนี้

1. ปรัชญา

ความหมายของปรัชญา

ความหมายที่แท้จริงของปรัชญา จะเป็นอย่างไร ยังไม่มีคำตอบที่ลงรอย เป็นเอกฉันท์ การที่จะให้ความหมาย หรือคำจำกัดความของคำว่า ปรัชญา นั้น ไม่ใช่ของที่จะทำได้ง่าย และเป็นสิ่งที่ถูกต้องสมบูรณ์ที่สุดได้ยาก แต่ถกเถียงได้ยากเช่นกัน (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ 2523 : 3) ดังนั้นความหมายของปรัชญา จึงมีมากมายตาม

ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของแต่ละบุคคล คำว่า "ปรัชญา" จึงยังคงเป็นคำที่คลุมเครือตลอดมา ในที่นี้จะแบ่งพิจารณา ความหมายของปรัชญา ออกเป็น 2 แนว

1. ความหมายตามรูปศัพท์
2. ความหมายในทัศนะของปรัชญาเมธี

1. ความหมายตามรูปศัพท์ พิจารณาได้ 2 แนวทาง คือ รูปศัพท์ภาษาไทย และรูปศัพท์ภาษาอังกฤษ

ตามรูปศัพท์ของภาษาไทย คำว่า ปรัชญา เป็นคำที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครานุรักษ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้น เพื่อใช้แทนคำว่า Philosophy ในภาษาอังกฤษ (กวีติ บุญเจือ 2519 : 1) ตามรากศัพท์ ปรัชญา เป็นคำสันสกฤต มาจากคำว่า ฤษยา แปลว่า รู้ เข้าใจ เมื่อเติมอุปสรรค ปร ซึ่งแปลว่า ไกล สูงสุด ประเสริฐ ลงไปข้างหน้า จึงกลายเป็นคำว่า ปรัชญา ดังนั้นคำว่า ปรัชญาในภาษาไทย จึงหมายถึง ความรู้อันประเสริฐ ความรู้อันสูงสุด หรือความรู้ที่กว้างขวาง (ไพฑูริย์ สินลารัตน์ 2524 : 2)

ตามรูปศัพท์ของภาษาอังกฤษ ไพทาโกรัส (Pythagorus) เป็นคนเริ่มใช้คำนี้ โดยเรียกตัวเองว่า นักปรัชญา (Philosopher) ตามรากศัพท์เดิมของคำว่า Philosophy นั้นมาจากภาษากรีก 2 คำ สันนิษฐาน คือ Philos กับ Sophia คำว่า Philos หรือ Philia นั้น แปลว่า ความรัก หรือรัก (Love) ส่วนคำว่า Sophia นั้นหมายถึง ความรู้ ความปราถเปรี๊ยะ (Wisdom) เมื่อรวมกันเข้าเป็น Philosophy แล้วจึงหมายถึง ความรักในความรู้ (The Love of wisdom) (ไพฑูริย์ สินลารัตน์ 2523 : 2)

จากความหมายของปรัชญา ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว มีสิ่งหนึ่งที่ร่วมกันอยู่ก็คือ การแสวงหาความรู้อันประเสริฐ ดังนั้นหากจะสรุปความหมายของปรัชญา ตามนัยของภาษาทั้งสองแล้ว อาจสรุปได้ว่า ปรัชญา คือ กระบวนการในการแสวงหาความรู้ตนเอง

2. ความหมายในทัศนะของปรัชญาเมธี

การให้ความหมายของปรัชญาตามแนวนี้นี้ ไม่ใช่คำนิยามตายตัวเสมอไป

เพราะทัศนคติและความคิดของแต่ละบุคคลนั้น ย่อมแตกต่างกันออกไป

อริสโตเติล (Aristotle) อธิบายว่า ปรัชญาคือ ศาสตร์ที่สืบค้นสิ่งที่ เป็นอยู่ในลักษณะที่มันเป็นอย่าง (อ้างใน Hamilton 1976 : 1)

จอร์จ เอฟ เนลเลอร์ (George F. Kneller) กล่าวว่า ปรัชญา คือ วิธีคิดอย่างมีระเบียบ เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ (exist) หรือเป็นความพยายาม ที่จะค้นหาความคล่องจองกัน ของแนวความคิดและประสบการณ์ทั้งหมด (George F. Kneller 1971 : 1)

จอห์น เอส บรูบาเชอร์ (John S. Brubacher) อธิบายไว้ว่า ปรัชญา คือ ความรักในความฉลาด การทำให้ประสบความสำเร็จด้วยความฉลาด ซึ่งจะมีอิทธิพล ต่อความเป็นอยู่ของชีวิต ปรัชญาเป็นความพยายามที่จะคิดอย่างรอบคอบ โดยการรวบรวม รายละเอียดของชีวิต ของโลกไว้ทั้งหมด (Brubacher 1962 : 20)

ภิญโญ สาธร กล่าวว่า ปรัชญา หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยวิชาความรู้ ทั้งปวงของมนุษย์ ซึ่งเน้นปรากฏการณ์ที่เป็นจริง (reality) สัจธรรม (truth) และสุนทรียภาพ ประกอบด้วยทฤษฎีวิทยา ศีลธรรม จรรยา ค่านิยม และพฤติกรรมของ มวลมนุษย์ ศาสตร์ชนิดนี้มุ่งแสวงหาหลักการและกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่สามารถนำมาจัด ระเบียบ บรรเทาความรู้ทั้งปวงในจักรวาล (ภิญโญ สาธร เอกสารประกอบการบรรยาย วิชาวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาไทย 2525 (อักษำเนา)

นิกา-รัตนากา กล่าวว่า ปรัชญาคือ ความรู้เกี่ยวกับโลกทรรศน์ คนเรากำลัง อยู่ในโลก ไม่เพียงแต่มีทัศนคติต่อสิ่งที่เป็นรูปธรรม แตกต่างกันไปเท่านั้น หากยังมีทัศนคติ ชั้นมูลฐาน ที่มีต่อสรรพสิ่งและโลกนี้ทั้งโลก ก็คือ โลกทรรศน์ (นิกา-รัตนากา 2523 : 1)

อมร โสภณวิเศษรุ่งศ์ กล่าวว่า ปรัชญาคือ การจัดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และประสบการณ์ทางจิตวิทยา สุนทรียศาสตร์และศาสนาให้เป็นระบบ วิเคราะห์ความคิดรวบยอดทั่วไป และความคิดรวบยอดทางวิทยาศาสตร์ พิจารณาความสมเหตุสมผลของ ความคิดเหล่านั้น และนำความคิดเหล่านั้น มาสัมพันธ์กันและกัน วิธีการของปรัชญาก็คือ การคิดหาเหตุผล ตามหลักทฤษฎีวิทยา (อมร โสภณวิเศษรุ่งศ์ 2514 : 17-18)

จากค่านิยมต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว อาจสรุปได้ว่า ปรวิษญาเป็นคำอธิบาย หรือให้ค่านิยมไคยากและหาค่านิยมที่เด่นชัดไม่ได้ เพราะทัศนะหรือความคึกของบุคคล ที่มีต่อโลกและชีวิต คึกแตกต่างกันออกไป ปรวิษญาประกอบด้วยสภาพการณ์ของแต่ละสังคม สิ่งแวดล้อม ไม่เหมือนกัน และเนื้อหาของปรวิษญาเองก็เปลี่ยนไปตามยุคสมัย เมื่อเป็นเช่นนี้ นิยาม ของปรวิษญา จึงถือว่าให้นิยามไม่ได้ (กัรติ บุญเจือ 2522 : 152)

อย่างไรก็ตามหากจะพิจารณาโดยส่วนรวม ปรวิษญาจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ปรวิษญาทำหน้าที่ รวบรวมรายละเอียดต่าง ๆ ของโลกและชีวิตไว้ทั้งหมด
2. ปรวิษญา เป็นความพยายามที่จะสืบค้น เพื่อจะหาคำตอบซึ่งเป็นข้อเท็จจริง ที่แท้ และสิ้นสุด (Ultimate Reality)
3. ปรวิษญาเป็นวิธีการทางตรรกวิทยา ในการคึกหาเหตุผลเพื่อจะตอบปัญหา ต่าง ๆ
4. เนื้อหาของปรวิษญา จะต้องเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ตามท้องที่ แล้วแต่จะสนใจศึกษาคนควาในเรื่องใด

2. การศึกษา

มีนักปราชญ์หลายท่าน ได้ให้ค่านิยมของการศึกษาไว้ แต่กัคงจะหา ค่านิยมที่ถูกต้อง สมบูรณ์ทั้งหมดไคยาก ซึ่งแล้วแต่ควา ผู้ให้ค่านิยมจะมีทัศนะ และ จุคยีนอย่างไร เมื่อมีทัศนะและจุคยีนแตกต่างกันออกไป คำจำกัดความก็จะแตกต่างกันออกไปควย เช่น

จอห์น ดีวอี้ (John Dewey 1965 : 53) นักการศึกษา ซึ่งเป็นที่ รุจักกันอย่างแพร่หลาย มีความเห็นว่า คุณค่าของการศึกษาอยู่ที่บทบาทของการศึกษา สามารถสร้างควาปรารณาคือจะเจริญงอกงามคือนองกันตลอดไปให้เกิดขึ้นในตัว บุคคล และการที่การศึกษา ให้เครื่องมือช่วยให้ความปรารณาคังกล่าว เป็นจริง ขึ้นมา

เอ เอส นีลล์ (A.S. Neill 1960 : 24) ได้กล่าวถึงควาหมาย ของการศึกษาไว้ว่า ชาวเจ้าเชื่อว่าเป้าหมายของชีวิตนั้น คือกการแสวงหาความสุข ซึ่ง

หมายถึงการแสวงหาความพองใจนั่นเอง การศึกษาจึงเป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิตดังกล่าว

เทอร์รี่ เพจ (Terry Page 1977 : 112-113) ได้กล่าวถึงความหมายของการศึกษาไว้ 2 ลักษณะ คือ 1) การศึกษา คือกระบวนการทั้งหมด ในการพัฒนาความสามารถ และพฤติกรรมของมนุษย์ 2) การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลจะได้รับความสำเร็จ และเกิดความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลถ่ายทอดมาจากสถาบันการศึกษา 3) การศึกษาเป็นการสอนที่เป็นระบบของคณาจารย์ในการเป็นสื่อประมวลความรู้ ทักษะ และความเข้าใจต่าง ๆ ที่มีคุณค่าต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของชีวิต

พระราชวรมนี (ประยูทธิ ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความหมายของการศึกษาไว้ดังนี้

1. มองในแง่สภาพที่เผชิญ การศึกษาคือ การแก้ปัญหา ของมนุษย์ ถ้าไม่มีปัญหา การศึกษาก็ไม่มี
2. มองในแง่ที่ประสบผล การศึกษาคือ การทำให้ชีวิต
 - ก. แง่ลบ หลุดพ้นจากปัญหา ปราศจากสิ่งบีบคั้น ชักข้อง
 - ข. แง่บวก เข้าถึงสิ่งที่ดีงาม สิ่งทีประเสริฐ หรือสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตทั้งใที่มีอิสรภาพสุขสมบูรณ์
3. มองในแง่ความสัมพันธ์ของชีวิตกับปัจจัยแวดล้อม การศึกษา คือ การทำให้มนุษย์ พ้นจากการต้องพึ่ง ต้องขึ้นกับปัจจัยภายนอก มีความสมบูรณ์ในตัวเองมากขึ้นตามลำดับ (พระราชวรมนี 2525 : 31-32)

วิทย์ วิศทเวทย์ กล่าวถึงความหมาย ของการศึกษาว่า เรามองการศึกษาได้ 2 แง่คือ แง่กว้าง กับแง่แคบ โดยนัยแรกหมายถึง อิทธิพลทุกอย่างที่มีต่อชีวิต บุคลิกภาพ และความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ กำหนดโดยปัจจัยหลายอย่าง การศึกษาในแง่ที่ไม่มีวันสิ้นสุด ตั้งแต่เกิดจนตาย ทุกสิ่งที่หล่อหลอมร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ความคิดของมนุษย์ ล้วนอยู่ในกระบวนการศึกษา เป็นการศึกษาประสบการณ์ทั้งหมด ในแง่แคบ การศึกษาคือ กระบวนการที่สังคมถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้ ความชำนาญ ค่านิยมจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านโรงเรียน หรือสถาบันสังคมอื่น ๆ อย่างจริงจัง (วิทย์ วิศทเวทย์ 2523 : 27)

ภิญโญ สาธร ได้ให้ความหมายของการศึกษาคั้งนี้ การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาบุคคล ทั้งในค่านิจใจ นิสัย และคุณสมบัติอย่างอื่น กระบวนการศึกษาเป็นเพียงเครื่องมือที่คนรุ่นหนึ่ง ใ้แก่คนอีกรุ่นหนึ่ง เครื่องมือนั้นถ้าไม่นำไปใช้จะไม่เกิดประโยชน์อันใด นอกจากนี้ การศึกษายังเป็นเครื่องมืออันสำคัญของรัฐ ในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพลเมือง เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงของรัฐ ตามที่รัฐต้องการ ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการศึกษา (ภิญโญ สาธร 2523 : 28)

สาโรช บัวศรี กล่าวว่า คนเรานี้ประกอบขึ้นด้วยชั้นชั้นห้าประการคือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เพราะฉะนั้นการศึกษาคือ การพัฒนาของชั้นชั้นห้า (สาโรช บัวศรี 2513 : 323-324)

คั้งนั้น จากความคิดเห็นของนักการศึกษา ที่ให้ความหมายของการศึกษาแตกต่างกันคั้งได้กล่าวมาแล้ว พอจะสรุปได้ว่าการศึกษาคือ

1. กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม ค่านิยมจากคนรุ่นหนึ่ง ไปยังอีกรุ่นหนึ่ง
2. กระบวนการที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามในตัวบุคคล
3. กระบวนการในการแก้ปัญหาของมวลมนุษย เพื่อให้อสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
4. กระบวนการที่มีอิทธิพลต่อชีวิต ทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม
5. กระบวนการที่ทำให้มนุษย์เป็นอิสระ และมีเสรีภาพโดยไม่ต้องพึ่งพาสิ่งแวดลอม

3. ปรชฎาการศึกษา

ปรชฎา มีความสัมพันธ์กับการศึกษา เพราะปรชฎามีส่วนช่วยนักการศึกษา โดยการกำหนดเป้าหมายหรือการกำหนดสิ่งอันมีค่าสูงสุด ในการดำเนินกิจการการศึกษา การศึกษามีไว้เพื่อชีวิตและควรจะต้องมีไว้เพื่อชีวิตที่ดี ชีวิตที่ดีที่สุดและน่าพึงปรารถนาที่สุดเป็นอย่างไร นั้นเป็นสิ่งที่นักปรชฎา เสนอคำตอบ โดยโยงไปถึงธรรมชาติของมนุษย์ ชีวิตมนุษย์นั้นจะ ต้องอยู่ในสังคมกับผู้อื่น ปัญหาจึงทอดไปถึงลักษณะของสังคมที่ดี อันเป็น

เรื่องที่ปรัชญาการเมืองและปรัชญาสังคมแสวงหา เมื่อใดก็ตามเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้แล้ว จุดหมายของการศึกษาก็จะหลั่งไหลออกมาเอง เมื่อได้จุดหมายอันแน่ชัดเจน เนื้อหาของหลักสูตร บทบาทของครูในกระบวนการศึกษา บทบาทของโรงเรียนในสังคม ก็จะกำหนดโคจรชัดเจนขึ้น (วิทย์ วิศทเวทย์ 2523 : 33)

ปรัชญาทั่วไป อาศัยความรู้จากวิชาการแขนงต่าง ๆ มาประกอบแล้วโยงขึ้นเป็นแนวคิดอันใด ปรัชญาการศึกษาอาศัยข้อเท็จจริงต่าง ๆ ทางการศึกษา เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาอันนั้น ด้วยเหตุนี้เองการศึกษาจึงต้องพึ่งปรัชญาทั่วไป เพราะปัญหานั้นพื้นฐานทางการศึกษา ก็คือปัญหาในทางปรัชญานั้นเอง (ส. ศิวรักษ์ 2516 : 47)

ดังนั้น เราอาจสรุปสั้น ๆ ได้ว่า ปรัชญาการศึกษาคือ ปรัชญาอันเป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาทั่วไป (General Philosophy) มีฐานะเป็นปรัชญาประยุกต์ ซึ่งหมายถึง การนำเอาความรู้ความเข้าใจ และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในวิชาปรัชญามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจัดการศึกษา

นักการศึกษา ได้ให้ความหมายของ ปรัชญาการศึกษา แตกต่างกันไปออกไป เช่น

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) กล่าวว่า ปรัชญาเกิดจากปัญหาของชีวิตมนุษย์ และปรัชญาจะเกี่ยวของในเรื่องการแก้ปัญหาเหล่านั้น โดยปรัชญาจะเป็นเหมือนทฤษฎีทั่วไปของการปฏิบัติ ปรัชญาจะให้ทิศทางที่ฉลาดแกมมนุษย์ ดังนั้น ปรัชญาการศึกษา จึงหมายถึง ทฤษฎีทั่วไปของการศึกษาที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่สุขุมและชัดเจน (Dewey 1965 : 328-332)

สาโรช บัวศรี กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษาคือ การนำเอาหลักการบางประการของปรัชญา อันเป็นแม่แบบมาดัดแปลงให้เป็นระบบเพื่อประโยชน์ในการศึกษา (สาโรช บัวศรี 2518 : 4)

ส. ศิวรักษ์ กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษาคือ ความพยายามที่จะพิจารณาคุณภาพการศึกษาโดยตลอดและพยายามที่จะให้ความคิดที่ลึกร่องรอยเกี่ยวกับการศึกษาทั้งหมดนั้น ให้สมเหตุสมผลและให้ประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (ส. ศิวรักษ์ 2516 : 8)

ไพฑูรย์ สินดารัตน์ กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษาคือ ความพยายามที่จะวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ และพิจารณาคุณค่าการศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วนทุกแง่มุม ให้เข้าใจถึงแนวคิดหลักความสำคัญ ความสัมพันธ์และเหตุผลต่าง ๆ อย่างชัดเจน มีความต่อเนื่องและมีความหมายต่อมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม (ไพฑูรย์ สินดารัตน์ 2523 : 34)

จากความหมายของปรัชญาการศึกษาดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษานั้น เป็นการนำเอาวิธีการของปรัชญา มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา เพื่อเป็นเครื่องมือนำทางในการศึกษา ปรัชญาจะช่วยเฝ้ามองหาของการศึกษาได้กระจ่างชัดและให้แนวทางในการปฏิบัติ เพื่อจุดมุ่งหมายที่ถองการ

ดังนั้น ปรัชญาการศึกษาที่ถูกต้องกำหนดขึ้น ย่อมมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษากันนี้ (วัชรวิ ทรกระดูกาม 2526 : 19)

1. ปรัชญาการศึกษาจะช่วยให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือนักการศึกษา และครูมีความเข้าใจตรงกัน
2. ปรัชญาการศึกษาจะบ่งบอกถึงเป้าประสงค์ในการจัดการศึกษาว่า จะให้การศึกษากลับไปเพื่ออะไร
3. ปรัชญาการศึกษาจะช่วยสร้างค่านิยมขึ้น อันเป็นแนวทางในการวางจุดมุ่งหมายของการศึกษาได้ถูกต้อง
4. ปรัชญาการศึกษาจะให้แนวทาง หรือบ่งบอกถึงลักษณะขององค์ประกอบของการศึกษา เช่น ครู, นักเรียน, โรงเรียน, หลักสูตร บ่งบอกถึงกระบวนการทางการศึกษาว่าเป็นอย่างไร จะใช้การเรียนการสอน การอบรมบ่มนิสัยอย่างไร และบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษากับสังคมว่าเป็นอย่างไร
5. ปรัชญาการศึกษา จะแสดงให้เห็นถึงลักษณะและคุณสมบัติของผลผลิตของการศึกษาว่า จะมีลักษณะ มีความรู้ ความคิด ความอ่าน และมีค่านิยมอย่างไร
6. ปรัชญาการศึกษาจะช่วยในการวางเกณฑ์ (Criteria) เพื่อใช้ในการวิจารณ์ และประเมินผลของการศึกษา

ลัทธิปรัชญาการศึกษาในระบบโรงเรียน

เนื่องจากนักคิดทางการศึกษา ซึ่งมีจำนวนหลายกลุ่ม บางกลุ่มก็มีแนวความคิด แตกแยกกันไปอย่างเด็ดขาด บางกลุ่มก็มีแนวความคิดคล้ายคลึงกัน นักการศึกษาฝ่ายต่างประเทศ ได้แบ่งกลุ่มแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาออกเป็นหลายประเภทด้วยกัน แตกซำกันเป็นส่วนใหญ่ บางคนแบ่งออกเป็น 5 สาขา เช่น แวนคลีฟ มอร์ริส (Van Cleve Morris 1961 : 327-401) ได้แบ่งปรัชญาการศึกษาออกเป็น ลัทธิสารัตถนิยม (Essentialism) นิรันทรนิยม (Perennialism) พัฒนาการนิยม (Progressivism) ปฏิรูปนิยม (Reconstruction) และ อรรถิภาวะนิยม (Existentialism) บางคนแบ่งออกเป็น 6 ลัทธิ เช่น จี แมกซ์ ริงโก (G. Max Wingo 1974 : 49-309) แต่ 6 ลัทธิ ที่ริงโก แบ่งนี้ 5 ลัทธิแรกเหมือนกับ มอร์ริส ลัทธิที่ 6 ที่ริงโก เพิ่มมากคือ มาร์กซิส (Marxism) นักการศึกษาไทยส่วนใหญ่แบ่งปรัชญาการศึกษาออกเป็น 5 ลัทธิ เหมือนกับชาวต่างประเทศ

ลักษณะการแบ่งปรัชญาการศึกษา ดังกล่าวข้างต้นนั้น มักจะใช้แบ่งปรัชญาการศึกษาในระบบโรงเรียน แต่การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นเรื่องกว้าง และมีส่วนสัมพันธ์กับสถาบันอื่น ๆ ของสังคมมากมาย มีหลายหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินงานการจัดการศึกษายึดหยุ่นไปตามความต้องการของผู้เรียน ในสถานการณ์ต่าง ๆ คือ กระบวนการเรียนการสอนก็แตกต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นอย่างมาก ดังนั้น จอห์น แอล อีเลียส (John L. Elias 1980 : 9-11) จึงได้เสนอว่า การพิจารณาปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น ควรพิจารณาแตกต่างไปจากการแบ่งปรัชญาการศึกษาทั่ว ๆ ไป ท่านได้เสนอว่าปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนแบ่งออกเป็น เสรีนิยม (Liberal) พัฒนาการนิยม (Progressivism) พฤติกรรมนิยม (Behaviorism) มนุษยนิยม (Humanism) และปฏิรูปนิยม (Radical)

ในที่นี้ผู้วิจัยจะเสนอปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามแนวคิดของจอห์น แอล อีเลียส (John L. Elias) ซึ่งได้แบ่งลัทธิปรัชญาการศึกษาออกเป็น

5 ลัทธิ คังไค่กล่าวมาแล้วและเสนอแนวคิดตามปรัชญาการศึกษาของพุทธศาสนาอีก
1 ลัทธิ คังทอไปนี้

ลัทธิปรัชญาการศึกษาเสรีนิยม (Liberal)

ก. ภูมิหลัง

ปรัชญาการศึกษาในประเทศตะวันตกที่เก่าแก่ที่สุด และยั่งยืนที่สุดคือ
ปรัชญาการศึกษาศิลปศาสตร์ (Liberal Arts Education) หรือบางที่เรียกกันว่า
เป็นพวกมนุษยนิยม คลาสสิก (Classical Humanism) นิรันดรนิยม
(Perennialism) มนุษยนิยมเชิงเหตุผล (Rational humanism) การศึกษา
เสรีนิยม (Liberal education) หรือการศึกษาทั่วไป (General education)
(อุนตา นพคุณ 2527 : 14) ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ดำเนินการตามแนวคิดของ
อริสโตเติล (Aristotle) โดยตรง ต่อมา เซนต์โทมัส อากวินัส (St. Thomas
Aquinas) นักปรัชญาและนักการศึกษาสมัยกลางได้นำเอาหลักความเชื่อของ
อริสโตเติล มาประยุกต์เข้ากับศาสนวิทยา นักปรัชญานี้จึงสามารถสร้างปรัชญา
คริสเตียนใหม่ (New Christian Philosophy) ขึ้น (ทองเวียน อมรัชกุล
บุญแปล 2524 : 59) ต่อมาได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างเป็นรูปแบบที่เด่นชัด โดยมีนัก
การศึกษา 2 คน คือ โรเบิร์ต เอ็ม ฮัทชินส์ (Robert M. Hutchins) และ
มอร์โทเมอร์ เจ แอดเลอร์ (Mortimer J. Adler) โดยทั้งสองได้รวบรวม
หลักการของปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ขึ้น ในปี ค.ศ. 1929 (สุภร ศรีแสน 2522 :
93) นักการศึกษาที่มีแนวคิดเห็นพ้องกับลัทธินี้คือ ยาค มารีแตง (Jaques Maritain)
อ็องแตง กิลซอง (Etienne Gilson) อัลคิส ฮักเลย์ (Aldons Huxley)
ฮิลแลร์ เบลล็อก (Hilaier Bellock) (Brameld 1958 : 287-297)

ข. แนวคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาพื้นฐานกลุ่มวัตถุนิยม
เชิงเหตุผล (Rational Realism) หรือบางที่เรียกว่าเป็นพวกโทมัสนิยมใหม่
(Neo-Thomism) (Moris 1961 : 340-341) ลัทธินี้มีหลักความเชื่อพื้นฐาน
ทางด้านการศึกษา ดังนี้ (บรรจง จันทรสภา, 2527 : 242-243)

1. แม้ว่าในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน แต่ธรรมชาติของมันย่อมจะเหมือนกัน ในทุกแห่งหน เพราะฉะนั้นการศึกษา ควรจะเป็นแบบอย่างเดียวกันสำหรับทุก ๆ คน จุดมุ่งหมายของการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาสำหรับวัยใด หรือในสังคมใด ย่อมจะเหมือนกัน นั่นคือ การพัฒนาคนให้เป็นคน

2. ความมีเหตุผล (Rationality) เป็นลักษณะสูงสุดของมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์จึงต้องใช้ความมีเหตุผล เป็นเครื่องคอยควบคุมสัญชาตญาณธรรมชาติ อันเป็นอำนาจฝ่ายต่ำของตน เพื่อจะได้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายแห่งชีวิตที่ใดเลือกสรรแล้ว หน้าที่ของครู จะต้องพยายามหาทางใช้ปัญญา เพื่อหาทางให้ยูเรียนเกิดการเรียนรู้ ผู้สอนไม่ควรจะปล่อยให้ยูเรียนเลือกทำอะไรก็ตามตามความปรารถนาของตน ยูเรียนนั้น ย่อมจะไม่ได้รับการยินยอมให้เลือกแนวทางการเรียน ตามความต้องการของตนเอง สิ่งที่ยูเรียนต้องการนั้น อาจจะไม่ใช่อะไรที่พึงปรารถนาที่ยูเรียนควรจะได้รับก็อาจจะเป็นได้ ฉะนั้นผู้สอนจึงถือว่าเป็นผู้นำทางปัญญาแก่ยูเรียน

3. หน้าที่ของการศึกษาคือ การแสวงหาและการนำมาซึ่งความจริงอันเป็นนิรันดร์ การศึกษาควรจะหาทางให้ยูเรียนแต่ละคนปรับตัวเข้ากับสภาพความจริง ไม่ใช่สอนเพื่อให้คนปรับตัวเข้ากับสภาพสังคม การปรับตัวเข้ากับสภาพความจริงนั้น เป็นจุดหมายปลายทางของการเรียน

4. การศึกษาไม่ใช่การเรียนแบบอย่างของชีวิต แต่เป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต สถานที่ยูเรียนเป็นแต่เพียงการตกแต่งที่สมมติขึ้นเพื่อให้ยูเรียนคุ้นเคยกับสิ่งที่ตั้งงามอันเป็นมรดกทางสังคม หน้าที่ของยูเรียนก็คือการเรียนรู้อะไรและตระหนักในคุณค่าของมรดกเหล่านี้

5. ยูเรียนควรจะได้เรียนรู้วิชาพื้นฐานบางวิชา เพื่อให้เข้าใจและคุ้นเคยกับสิ่งที่คงทนถาวรของโลก ยูเรียนไม่ควรจะเร่งรัดในสิ่งที่เห็นว่าท่านจะมีความสำคัญในขณะนั้นหรือไม่ควรอนุญาตให้ยูเรียนในสิ่งที่ยูเรียนวัยนั้น ๆ สนใจ แต่ควรจะได้เรียนวิชาพื้นฐาน เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาอื่น ๆ ประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ปรัชญา และวิจิตรศิลป์ เพราะวิชาเหล่านี้ เป็นวิชาที่จะเสริมสร้างความสามารถในการใช้เหตุผล และปลูกฝังให้มีความเจริญงอกงามทางสติปัญญา

6. ผู้เรียนควรจะได้ศึกษางานนิพนธ์ ที่สำคัญทางวรรณคดี ประวัติศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งงานนิพนธ์เหล่านี้ บรรดาปราชญ์ และผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลาย ในยุคที่ผ่านมาได้ถ่ายทอดความคิด และความรู้เอาไว้ ความรู้ในอดีตนั้น ย่อมไม่รู้จักล้าสมัย ผู้เรียนที่ได้ศึกษาจากงานนิพนธ์เหล่านี้ ก็ย่อมจะได้เรียนรู้ความจริง

แนวคิดทางการศึกษา

1. จุดมุ่งหมายของการศึกษา จุดมุ่งหมายของการศึกษาไม่ใช่เพื่อการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนให้เป็นบางสิ่งบางอย่างที่มีความบกพร่องอยู่ แต่การศึกษาจะต้องทำให้ผู้เรียนได้มีความอดทน และเป็นบุคคลที่สามารถปรับตัวได้ดี ทั้งในแง่จิตใจและร่างกายต่อสิ่งสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและกายภาพ (ทองเวียน อมรัชกุล, ผู้แปล 2524 : 64) โดยการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักในความสำคัญของมนุษยชาติ ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ จะไม่สนใจนโยบายการพัฒนาสังคม แต่จะมุ่งให้ผู้เรียนได้รู้จักและทำความเข้าใจกับตนเองให้มากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องของเหตุผล และสติปัญญา เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (ศิริกุล ผลศักดิ์ 2523: 65)

2. องค์ประกอบของการศึกษา

ก. หลักสูตร เนื่องจากปรัชญาการศึกษา ลัทธินี้ ต้องการให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับสิ่งที่คงทนถาวรของโลก จึงควรปลูกฝังให้ผู้เรียน มีความสามารถขั้นพื้นฐานในการรู้จักคิด และเสริมสร้างความมั่งคั่งทางสติปัญญา หลักสูตรที่เรียนจึงเป็นวิชาทางด้านศิลปศาสตร์ (Liberal Arts) (วัชรวิ ตระกูลงาม 2526 : 28) เพราะวิชาในชายของศิลปศาสตร์นั้น จะช่วยฝึกฝนให้ผู้เรียนให้รู้จักใช้เหตุผล และฝึกฝนทางด้านสติปัญญาประกอบกัน เนื้อหาวิชาจึงประกอบด้วยวิชาต่าง ๆ ที่เรียกว่า Seven Liberal Arts (ศิริกุล ผลศักดิ์ 2523 : 65) ได้แก่

1. ไวยากรณ์
2. ศิลปการพูด
3. ตรรกวิทยา
4. คณิตศาสตร์

5. เรขาคณิต
6. คณิตศาสตร์
7. คนตรี

ใน 7 วิชานี้ แบ่งออกเป็น 2 หมวดคือ ไวยากรณ์ ศิลปการพูด ตรรกวิทยา อยู่ในหมวดที่เรียกว่า Trivium ซึ่งฝึกฝนการใช้เหตุผล ส่วนคณิตศาสตร์ เรขาคณิต คณิตศาสตร์ และคนตรี อยู่ในหมวดที่ 2 เรียกว่า Quadrivium ซึ่งมุ่งฝึกฝนสติปัญญา การจัดทำหลักสูตรนั้น กำหนดขึ้นโดยผู้รู้ ส่วนการจัดลำดับเนื้อหาวิชา เนื้อวิธีการ จัดลำดับตามเนื้อหา ก่อนหลังของความถูกต้อง ตามวิชาการ ความรู้สาขานั้น ๆ

ข. ผู้สอน ลัทธินี้ถือว่า ผู้สอนเป็นผู้ที่สำคัญที่สุดในเรื่องการเรียนรู้ เพราะผู้สอนจะต้องคัดสรรใจว่า ความรู้ประเภทไหนที่ผู้เรียนควรจะเรียนรู้ หากผู้สอนสามารถสอนในแนวที่ตรงกับความสนใจ และสอดคล้องกับความอยากรู้อยากเห็นทางวิชาการของผู้เรียนมากเท่าใด ก็ย่อมมีผลให้เกิดความสนใจ และความอยากรู้อยากเห็น ดังกล่าวเจริญและลึกซึ้งกว้างขวางมากที่สุด (ทองเวียน อมรัชกุล, ยูแปล 2524 : 66) ดังนั้นผู้สอนจึงมีบทบาทหน้าที่ในการดูแล และควบคุมความประพฤติของผู้เรียน ไม่ให้ออกนอกถนนอกทาง และนอกจากนี้ผู้สอนจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งทางด้านความคิดและการประพฤติปฏิบัติที่งดงาม เพราะผู้เรียนจะเรียนโดยการเอาอย่าง (Imitation) หรือ คู่ตัวอย่าง (Example of the Living Model) ไม่ว่าจะเป็นการเขียนลายมือ คนตรี การบริหาร กล้วนแต่เอาอย่างผู้สอนทั้งสิ้น เรื่องของวินัยจะต้องเข้มงวด มิใช่เรียวกเป็นอาชญาสิทธิ์ ผู้สอนกับผู้เรียน ไม่ควรมีความผูกพันต่อกัน เพราะผู้สอนถือหลักปฏิบัติไปตามหน้าที่ (วิภาวี ประพันธ์โยธิน 2510 : 40)

ค. ผู้เรียน ลัทธินี้เชื่อว่า โดยธรรมชาติของผู้เรียนนั้นเป็นผู้มีเหตุผล มีจิตใจบริสุทธิ์ และมีแนวโน้มไปในทางที่ดี มีสติปัญญาและมีศักยภาพในตัวเองอยู่แล้ว (ทิพวรรณ ยุทธโยธิน 2528 : 25) เพียงแต่ผู้เรียนยังมิได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่เท่านั้นเอง การที่จะให้เกิดการพัฒนาขึ้นนั้น ผู้เรียนจะต้องฝึกฝนคุณสมบัติที่มีอยู่นั้นด้วยตนเอง โดยการสอน การแนะนำจากผู้สอน บทบาทที่สำคัญในการเล่าเรียน จะต้อง

อยู่ที่ผู้เรียนเองไม่ใช่ผู้สอน ผู้เรียนจะต้องแสดงเหตุผล แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เรียนเอง หรือกับผู้สอน นอกจากนี้ผู้เรียนจะต้องแม่นยำ รอบคอบ ในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีอยู่ ในการตัดสินใจ ค่าเงินการใด ๆ ลงไป ผู้เรียนจะต้องศึกษา สิ่งที่น่าประหลาดใจของคนพบความเป็นจริงเอาไว้ก่อนแล้ว(ทองเรียน อมรรักษ์กุล, ผู้แปล 2524 : 65) นั่นคือผู้เรียนควรจะได้ศึกษางานนิพนธ์ที่สำคัญทางวรรณคดี ประวัติศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งงานนิพนธ์เหล่านี้ นักประหลาดใจถ่ายทอดความรู้ความคิดจากอดีต ซึ่งถือว่าไม่รู้จักล้าสมัย และจะได้เรียนรู้ความจริงดีกว่าความรู้ที่นักเรียนจะหามาเอง (ศิริกุล นลศึกค์ 2523 : 66)

3. กระบวนการเรียนการสอน

ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้เชื่อว่า การเรียนรู้อยู่ที่การปลุกฝังจิตใจ ให้ผู้เรียนมีกำลังความคิดที่จะหาเหตุผล เมื่อจิตใจที่จิตใจอยู่ในภาวะที่มีกำลังอันสมบูรณ์ ก็จะได้รับความรู้โดยสมบูรณ์ และจะคำรงความรู้ดังกล่าวไว้ชั่ววันรันคร ดังนั้นการสอนจึงมักจะใช้วิธีให้ผู้เรียนท่องจำ เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่วางเอาไว้ และฝึกการใช้ความคิด หาเหตุผล โดยอาศัยหลักวิชาที่เรียนรู้ไว้แล้ว เป็นแนวทางพื้นฐานแห่งความคิดเพื่อพัฒนาสติปัญญานั้นเอง (Morris 1961 : 149) ทั้งนี้เพราะลัทธิปรัชญาการศึกษาในนี้เชื่อว่า มนุษย์นั้นประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นเหตุผล (Reason) ส่วนที่เป็นความจำ (Memory) และส่วนที่เป็นเจตจำนง (Will) ทั้ง 3 ส่วนนี้ เป็นศูนย์รวมแห่งสติปัญญา วิธีการเรียนการสอน เพื่อที่จะพัฒนาสติปัญญา ที่สำคัญก็คือ การอภิปรายถกเถียง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น (ทิพวรรณ ยุทธโยธิน 2529 : 26) ซึ่งผู้สอนจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการนำเสนอความคิด การอภิปรายถกเถียง เป็นผู้คอยให้ความคิด และสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ ความคิด และสติปัญญาของตัวเองอย่างเต็มที่

ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการ (Progressivism)

ก. ภูมิหลัง

ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ เฝ็งจะมีการก่อตั้งอย่างเป็นทางการในค่าน

ศตวรรษที่ 20 นี้เอง โดยการตั้งสมาคมของการศึกษาพัฒนาการ (Progressive Education Association) โดยการนำของ จอห์น ดีวีย์ (John Dewey) ร่วมกับ วิลเลียม เอช คิลแพทริก (William H. Kilpatrick) จอห์น ไชลด์ (John Childs) และคนอื่น ๆ (Brameld 1958 : 128) สมาคมนี้จัดขึ้นเพื่อแสวงหาแนวทาง หรือปรัชญาการศึกษา ที่อาจจะช่วยพัฒนาประเทศได้ถูกต้องทั้งนี้ เพราะเมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 1 ค.ศ.1918 จนถึงสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 ค.ศ.1945 ทั้งโลกพากันเข้าใจกันว่า สังคมย่อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และการเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นสิ่งที่น่าสนับสนุน แม้ว่าบางประเทศในปัจจุบัน ยังคงคิดว่าสถาบันต่าง ๆ ของสังคมมีอยู่อย่างไรแต่เดิมนั้น คืออยู่แล้ว เป็นสิ่งที่มีความคงทนถาวร ไม่ควรเปลี่ยนแปลง แต่พัฒนาการของเทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ เริ่มทำให้ประเพณีเก่า ๆ บางอย่าง ศรัทธาและมาตรฐานทางสังคมหลายอย่างของมนุษย์เปลี่ยนไป (ภิญญูสาทร 2523 : 107)

ดังนั้นการศึกษาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ก็ควรจะได้มีการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับกาลเวลา และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป บทบาทของการศึกษาไม่ใช่สอนให้เด็กมันอยู่ในความจริง ความรู้และค่านิยมที่คงที่ แต่ต้องเป็นกระบวนการของการพัฒนาและเสริมสร้างประสบการณ์ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องกันไป เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอยู่ในสังคมแห่งความเปลี่ยนแปลงนี้ได้ นักการศึกษาเปรียบเสมือนกับมรรคาแห่งเสรีภาพ ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของสังคม ให้เหมาะสมกับกาลสมัย (Brameld. 1958 : 90)

ข. แนวคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษานี้กำเนิดขึ้น ส่วนหนึ่งเพื่อต่อต้านแนวคิดและวิธีการศึกษาเดิมที่เน้นแต่เนื้อหาสนใจการท่องจำ ทักษะสถาบันการศึกษาจากสังคม ไม่คำนึงถึงความสนใจของผู้เรียน พัฒนาคู่มือเรียนแต่เพียงสัพพัญญูเท่านั้น (Wingo 1974 : 151) และอีกส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเพราะความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีใหม่ ๆ ความนิยมในประชาธิปไตยและการพัฒนาใหม่ ๆ ทางจิตวิทยา การเรียนรู้ ปรัชญาการศึกษาเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจาก ปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism)

ซึ่งเป็นปรัชญาที่มุ่งจะพิจารณาในแง่ของการนำไปปฏิบัติได้ (A World of Experience) (กิติมา ปรีติคิลก 2521 : 58) ซึ่งถือว่าอะไรที่มนุษย์ไม่สามารถจะรู้ได้ก็ไม่ถือว่าเป็นจริงในขณะนั้น ความเป็นจริงเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องคิดและสร้างขึ้น ความจริงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลก หรือสิ่งแวดล้อม ซึ่งสิ่งเหล่านี้รวมเรียกว่าประสบการณ์ (Experience) (บรรจง จันทรส 2527 : 81) ดังนั้น การที่จะให้ใครมาซึ่งความรู้ หรือความจริงก็โดยการลงมือกระทำ หรือสร้างสรรค์ประสบการณ์

ค. แนวคิดทางการศึกษา

1. จุดมุ่งหมายของการศึกษา จุดมุ่งหมายของการศึกษาที่เด่นชัดของปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ก็คือ การมุ่งที่จะให้ผู้นับถือรู้จักคิด และรู้จักแก้ปัญหาเพื่อที่จะนำประสบการณ์ที่ได้รับ จากการแก้ปัญหาไปใช้ในการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง เมื่อเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (อรสา สุขเปรม 2526 : 33) และต้องการให้ผู้นับถือมีพัฒนาการด้าน อารมณ์ สังคม ร่างกาย และสติปัญญาประกอบกัน (วชิร ทรกลองาม 2526 : 32) สิ่งที่เรียนนั้นจะต้องสอดคล้องกับชีวิตประจำวัน และสังคมของผู้เรียนให้มากที่สุด ส่งเสริมให้ผู้นับถือมีประชาธิปไตย ทั้งในและนอกห้องเรียน รู้จักตนเองและสังคม เพื่อจะได้ปรับตัวเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. องค์ประกอบของการศึกษา

ก. หลักสูตร เนื้อหาในหลักสูตรจะต้องเกี่ยวข้องกับชีวิตและความ เป็นอยู่ประจำวัน การเรียนรู้จากหลักสูตรจะทำให้ผู้นับถือสามารถนำไปแก้ปัญหาค่าง ๆ ได้ หลักสูตรจะต้องยืดหยุ่นและมีการทดสอบอยู่เสมอ เนื้อหาของหลักสูตรจะต้องเป็น เนื้อหาที่ทำให้เข้าใจตนเอง และสังคม และประเมินประสบการณ์ของตนเองได้ก็ ดังนั้น วิชาที่ใ้รับการเน้นเป็นพิเศษคือ วิชาสังคมศึกษา (สมพงษ์ สิงหนล 2524 : 45) ส่วนวิชาที่ไร้สื่อความหมายในชีวิต คือวิชาวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ก็ถือว่าสำคัญ เช่นกัน แต่สำคัญในแง่วิธีการ คือวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method)

ข. ผู้สอน บทบาทของผู้สอนไม่ใช่เป็นผู้สั่ง แต่เป็นผู้ให้คำปรึกษาทั้งนี้ เพราะผู้เรียน จะต้องตัดสินใจเองว่าจะเรียนอะไรตามที่สนใจ ตามที่ใ้ได้รับอนุญาตให้ สามารถวางแผนเพื่อพัฒนาตนเอง ผู้สอนจะเป็นผู้แนะนำ เป็นผู้ประสานให้ผู้เรียน เค้นไปสู่จุดหมายปลายทางของการเรียนรู้ (Kneller, in Kneller, eds. 1971 : 239) ดังนั้นในการสอน ผู้สอนจะไม่เน้นการถ่ายทอดความรู้แต่เพียงประการเดียว แต่ จะคอยดูแลให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในการสำรวจปัญหา ความต้องการ และความสนใจ ของผู้เรียน และผู้สอนจะต้องทราบว่า ผู้เรียนแต่ละคนมีความถนัดและสนใจในสิ่งใด เพื่อจะจัดส่งเสริมให้ถูกต้องและเหมาะสม โดยผู้สอนเป็นผู้ร่วมโครงการการเรียนรู้ไป พร้อมกับผู้เรียน

ค. ผู้เรียน ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนมาก โดย ถือว่าผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ โดยการลงมือกระทำ (Learning by doing) (Kneller, in Kneller, eds. 1971 : 238) เพราะลัทธินี้เชื่อว่าผู้เรียน โดยธรรมชาตินั้น เป็นอินทรีย์ที่พร้อมจะรับประสบการณ์ในขณะเดียวกัน แต่ประสบการณ์ ของมนุษย์เกิดขึ้นจากการมีสัมผัสต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นผู้เรียนจะมีประสบการณ์ใ้กับทอ งลงมือทำด้วยตนเอง และตัดสินใจเลือกด้วยตนเองต่อสิ่งต่าง ๆ ที่คิดว่าเหมาะสมต่อ ความสามารถ ความถนัด และความสนใจ แต่ทั้งนี้ควรอยู่ในความดูแลเอาใจใส่จาก ผู้สอน และใ้รับคำปรึกษาจากผู้สอนด้วย (สมพงษ์ สิงหะพล 2524 : 45)

3. กระบวนการเรียนการสอน กระบวนการเรียนการสอนตามลัทธิปรัชญานี้ ถือหลักว่า ผู้เรียนควรมีบทบาทด้วยตนเองใ้มากที่สุด การเรียนควรเป็นเรื่องของการ กระทำ (Doing) มากกว่ารู้ (Knowing) ผู้เรียนต้องกระทำหรือร่นในการเรียน มากกว่าคอยแ้รับหรืออยู่เฉย ๆ ผู้สอนจะเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนใ้กับผู้เรียน ใ้ผู้เรียนใ้รู้จักที่จะแกไขปัญหาของตนเอง และสังคม (อุณา นพคุณ 2527 : 36) เมื่อก้าวโดยสรุปแล้วลักษณะการเรียนการสอนตามปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ จะมีลักษณะ ที่สำคัญดังนี้ (วัชร ี ทรกุลงาม 2526 : 34)

1. บรรยากาศแห่งการเรียนการสอน ควรเป็นบรรยากาศแห่งชีวิตจริง ผู้เรียนจะใ้รับประสบการณ์ตรงในเรื่องที่ศึกษา
2. การเรียนการสอน ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นที่ความสนใจและ

ความถนัดของผู้เรียนและให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนการสอนร่วมกับ
ผู้สอน

3. ส่งเสริมประชาธิปไตย และความร่วมมือกัน ในการเรียนการสอนเน้น
การทำงานเป็นกลุ่มให้ทุกคนมีส่วนร่วม และมุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นรายคนไปพร้อมกันด้วย

4. เรียนด้วยการแก้ปัญหา และค้นคว้าทดลอง

5. การสอนใช้วิธีอภิปราย ปรึกษาวางแผน และทำงานด้วยกันเป็นหลัก
ให้ผู้เรียนได้รับความรู้และประสบการณ์โดยตรง

ปรัชญาการศึกษาพฤติกรรมนิยม (Behaviorism)

ก. ภูมิหลัง

ปรัชญาการศึกษาพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ให้ความสนใจ
เกี่ยวกับ พฤติกรรมที่เห็นได้ชัด ซึ่งสามารถวัดได้สังเกตได้ และทดสอบได้ แนว
ความคิดของปรัชญาการศึกษากลุ่มนี้ถือว่า สิ่งแวดล้อม หรือประสบการณ์ เป็นตัว
กำหนดพฤติกรรม การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการเชื่อมโยง ระหว่างสิ่งเร้าและ
การตอบสนอง การแสดงพฤติกรรมจะมีความถี่มากขึ้น ถ้าหากได้รับการเสริมแรง
(Power 1982 : 173) มีนักทฤษฎีหลายท่านที่มีบทบาทในการสร้างแนวคิดของ
ปรัชญาการศึกษากลุ่มนี้ เช่น พาโลฟ (Palov) วัตสัน (Watson) ทอร์นไคค
(Thorndike) และสกินเนอร์ (Skinner) แต่ผู้ที่วางรากวิชาการถือว่าเป็นผู้นำ
ทางพฤติกรรมนิยม ก็คือ จอห์น บี วัตสัน (John B. Watson) ซึ่งเป็นผู้ตั้งศัพท์
"พฤติกรรมนิยม" (Behaviorism) วัตสัน เห็นว่า จิตวิทยาซึ่งถือว่าเป็นวิทยาศาสตร์
อย่างแท้จริงนั้นจะต้องศึกษาพฤติกรรมเฉพาะในสิ่งที่สังเกตได้อย่างเด่นชัด การศึกษา
ทางจิตวิทยา ควรเป็นสิ่งที่เป็นปรนัย (Objective) มิใช่อัตนัย (Subjective)
ซึ่งเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดของคน (พรพนี ช. เจนจิต 2528 : 164)

วัตสัน (1920) ได้ทดลองเกี่ยวกับการเรียนรู้ของคนโดยใช้เด็กชาย
อัลเบิร์ต (Albert) อายุประมาณ 2 ขวบ โดยที่เขาให้ข้อสังเกตว่า โดย
ธรรมชาติแล้วเด็ก ๆ จะกลัวเสียงที่ดังขึ้นอย่างกะทันหัน และก็โดยธรรมชาติอีกเช่นกัน

เด็ก ๆ มักจะไม่กลัวสัตว์ประเภท หนู กระต่าย ในช่วงของการทดลอง เขาปล่อยให้ อัลเบิร์ต เล่นกับหนูขาว ขณะที่อัลเบิร์ต เอ็มมือจะจับหนูขาว ทัศนคติแน่นอนเหลือ เสียงดังสนั่น เด็กแสดงอาการตกใจกลัว หลังจากนั้นเด็กแสดงอาการกลัวหนู ถึงแม้ จะไม่มีเสียงขอนคัง ๆ ก็ตาม ในสถานการณ์เช่นนี้เด็กเกิดการเรียนรู้ ชนิดเชื่อมโยง ระหว่างเสียงคัง ซึ่งทำให้เด็กเกิดความกลัวขึ้นตามธรรมชาติกับหนู ซึ่งครั้งแรกเด็ก ไม่กลัว แต่เมื่อนำมาคู่กับเสียงคังกับหนู ในที่สุดทำให้เด็กกลัวได้ จากการทดลอง ของวัตสัน ปรากฏว่า อัลเบิร์ต มีใจกลัวแต่เพียงหนูเท่านั้น แต่กลัวสัตว์มีขนทุกชนิด รวมทั้งเสื้อที่เป็นขนควย ความสำเร็จครั้งนี้ของวัตสันทำให้เขาคิดว่าเขาสามารถจะ ควบคุมพฤติกรรมทุกชนิดของคนได้ สามารถทำให้ใครเป็นอะไรก็ได้ โดยไม่คำนึงถึง สติปัญญา (พรหมิ ช. เจนจิต 2528 : 165) นักพฤติกรรมนิยมอีกท่านหนึ่ง ที่ช่วย เสริมในงานของวัตสัน คือ จักกันอย่างแพร่หลายก็คือ สกินเนอร์ (Skinner) โดยชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากการเพิ่มแรงกระตุ้นอย่างต่อเนื่องให้กับอินทรีย์ (Organism) หมายความว่า การตอบสนองอย่างหนึ่ง เมื่อถูกเพิ่มแรงกระตุ้นเข้าไป อีก จะเกิดผลในการเพิ่มความเข้มไปไ้มากขึ้น และอาจทำให้เกิดรูปแบบการตอบ สอนอีกอย่างหนึ่งได้ ทฤษฎีของสกินเนอร์จะนำมาใช้กับการสอนผู้ใหญ่ได้ ในเรื่อง การสอนสำเร็จรูป (Programmed Instruction) หรืออาจจะใช้เครื่องช่วยสอน (Teaching Machines) เพื่อเป็นการเพิ่มแรงกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ เพราะเป็นการให้ผู้ใหญ่ได้ประเมินด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการเพิ่มแรงกระตุ้น ในนักศึกษา ผู้ใหญ่ผลลัพธ์ที่ทันใจอันเป็นการตอบสนองที่พอใจ (ณรงค์ จริยวิทยานนท์ 2526 : 58-59)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข. แนวคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษาเชิงพฤติกรรม เน้นที่พฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออก โดยมีเป้าประสงค์และสามารถสังเกตได้ เป็นการเน้นการแสดงออกแทนที่จะเน้น การคิด การรู้จัก การรู้ และให้ความสำคัญแก่สิ่งเร้า (Stimuli) และการตอบสนอง (Responses) (ณรงค์ จริยวิทยานนท์ 2526 : 54) ปรัชญาการศึกษากลุ่มนี้ เชื่อว่า มนุษย์เรานั้นถูกควบคุมโดยสภาพและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเรา ซึ่งเราสามารถ ศึกษาสภาพการณ์เหล่านี้และควบคุมมันได้ พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนถูกกำหนดขึ้นจาก

ประสบการณ์ของบุคคลแต่ละคน ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นนั้น เป็นเพราะมนุษย์แต่ละคนมี พฤติกรรมที่แตกต่างกัน ถ้าหากเราสามารถควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ ให้เป็นไปใน แนวทางที่ดีแล้ว ก็จะช่วยให้สังคมมนุษย์มีสภาพที่ดีขึ้นด้วย (Elias 1980 : 83)

ค. แนวคิดทางการศึกษา

1. จุดมุ่งหมายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ มีจุดมุ่งหมาย ของการศึกษาที่เห็นได้เด่นชัดก็คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล เพื่อที่จะ เตรียมคนให้มีความรู้ความสามารถ สำหรับรับผิดชอบชีวิตของตนเอง และสังคม ต่อไป (Power 1982 : 179) และถือว่าการศึกษาคควรจะมีผลผลิตประชาชนที่สามารถ ทำงานร่วมกันได้ และช่วยกันสร้างสังคมที่ดี สังคมที่ช่วยขจัดความทุกข์ยากของมวล มนุษย์ และช่วยให้มนุษย์มีโอกาสมากที่สุดที่จะอยู่รอด การศึกษาจะช่วยให้ทุกสังคม และโลกทั้งโลกเกิดความร่วมมือกัน และสามารถขจัดปัญหาของโลกในที่สุด (อุณา นพคุณ 2527 : 48)

2. องค์ประกอบของการศึกษา

ก. หลักสูตร การจัดหลักสูตรมีลักษณะเป็นโปรแกรม การศึกษา ที่ระบุพฤติกรรมที่พึงปรารถนาอย่างเฉพาะเจาะจง และได้มีการตกลงกันล่วงหน้าแล้ว เป็นการกำหนดพฤติกรรมที่ต้องการให้คนเปลี่ยนล่วงหน้า แล้วสร้างเงื่อนไขหรือ สภาพแวดล้อม ลักษณะของหลักสูตรที่ประยุกต์แนวความคิดของปรัชญาการศึกษาตามลัทธินี้ ได้แก่ หลักสูตรการสอนแบบวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavioral Objectives) การเรียนทางไกล (Distant Learning) การเรียน การสอนตามโปรแกรม (Programmed Instruction) หรือการศึกษาอิง ความสามารถ (Competency - based education) (อุณา นพคุณ 2527 : 48)

ข. ผู้สอน ปรัชญาการศึกษาตามแนวพฤติกรรมนิยม ถือว่า ครูเป็น เป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษา ครูมีหน้าที่ในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน ตลอดจนการจัดโปรแกรมการเรียนต่าง ๆ เพื่อที่จะให้เกิด พฤติกรรมที่พึงปรารถนาในตัวผู้เรียน การเรียนการสอนจะประสบความสำเร็จหรือ

ไม่มากนักเพียงใดนั้น อยู่ที่ความรู้ความสามารถของผู้สอน ในการจัดโปรแกรม การเรียนต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะกับนักเรียน (Power 1982 : 174-175) ดังนั้น บทบาทและหน้าที่ของผู้สอน มีดังนี้ (อนุชา นพคุณ 2527 : 49)

1. สร้างแรงจูงใจในตัวผู้เรียนและทำหน้าที่ควบคุมแรงจูงใจนั้น
2. จัดสิ่งเร้าเพื่อป้อนให้แก่ผู้เรียน
3. ควบคุมระยะเวลาในการให้ตัวเสริม ในอัตรากำลังที่เหมาะสมและ พอดคาคะเนได้ว่าสิ่งเร้าหรือตัวเสริมให้ในอัตรากำลังใด จะก่อให้เกิดพฤติกรรมใด ในสภาวะใดบ้าง

ค. ผู้เรียน เนื่องจากสภาพแวดล้อมถูกกำหนดไว้ก่อนแล้วเพื่อจะให้ ผู้เรียนได้เกิดพฤติกรรมตามที่ยุสอนต้องการ ดังนั้นบทบาทของผู้เรียนก็คือ จะต้อง แสดงพฤติกรรมหรือต้องกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามแนวทางที่ผู้สอนให้เลือกกระทำ (Alternatives) (สมบุรณ ศาลยาชีวิน 2526 : 129) นั้นหมายความว่าผู้เรียน ต้องเป็นผู้กระทำด้วยตนเอง มากกว่าเป็นผู้ถูกกระทำ (Elias 1980 : 88) ในขณะที่เกี่ยวกับผู้สอนก็จะให้การเสริมแรง (Reinforcement) แบบต่าง ๆ เพื่อให้ ผู้เรียนได้แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ตามเงื่อนไขที่วางไว้

3. กระบวนการเรียนการสอน ลักษณะการเรียนการสอนนั้น ผู้สอนจะสามารถควบคุมพฤติกรรมของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยอาศัยการ ปรับสภาวะการรับ และวางเงื่อนไขการกระทำ ผู้เรียนจะมีลักษณะเป็นอย่างไรนั้น อยู่ที่เงื่อนไขของผู้สอนและหลักสูตร โดยมีผู้สอนเป็นผู้ชี้นำความคิดและเสนอสิ่ง กระตุ้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ดังนั้นบทบาทของผู้สอน ในการจัดสภาพการรับ เพื่อช่วยกระตุ้นผู้เรียน ใคกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ถือว่าการฝึกฝนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะก่อให้เกิดการเชื่อมโยงในสิ่งที่เรียน ผู้สอนจึงมีบทบาทในการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ดังนี้ (พรพนธ์ ช.เจนจิต 2528 : 211)

1. บอกวัตถุประสงค์ในการเรียน
2. เสนอสิ่งเร้า

3. กระตุ้นให้เรียนรู้เกิดความสนใจ
4. ช่วยให้ผู้เรียนจำหรือระลึกถึงสิ่งที่เรียนไปแล้วได้
5. จัดสภาพการณ์นำไปสู่การกระทำ
6. กำหนดขั้นตอนของการเรียนรู้
7. ชี้แนะ หรือแนะนำผู้เรียนในการเรียน

ปรัชญาการศึกษามนุษยนิยม (Humanism)

ก. ภูมิหลัง

ปรัชญาการศึกษามนุษยนิยม เกิดขึ้นในยุคฟื้นฟูแห่งอิตาลี (Italian Renaissance) อันได้แก่ สมัยการฟื้นฟูศิลปวิทยา (The Revival of Learning) ซึ่งเริ่มขึ้นในประเทศอิตาลี ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 14-15 ซึ่งมีหลักความเชื่อที่สำคัญคือ "มนุษย์เป็นสิ่งสำคัญที่สุด" และถือหลักสำคัญของการจัดการศึกษา ได้แก่ การส่งเสริมให้คนมีเสรีภาพ (สมบูรณ์ พรรณภาพ 2519 : 35) คำว่า "มนุษยนิยม" (Humanism) ในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา (Renaissance) หมายถึงชมรมทางวรรณคดีที่เกิดขึ้น เนื่องจากคริสตจักรได้ใช้วรรณกรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมือในการควบคุมความนึกคิดของประชาชน ชมรมมนุษยนิยมเกิดขึ้นเพื่อต่อต้าน การครอบงำทางความคิดและสภาพทางสังคมที่ไม่เอื้ออำนวยให้มนุษย์ตัดสินใจในชีวิตของตนเอง ในสมัยศตวรรษที่ 18 ซึ่งถือว่าเป็นสมัยของวิทยาการรุ่งเรือง (Enlightenment) ประเทศต่าง ๆ ในแถบยุโรป กลุ่มมนุษยนิยมเฟื่องฟูมากจนกล่าวได้ว่า เป็นยุคทองของมนุษยนิยม (อุนตา นพคุณ 2527 : 56)

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1950 เป็นต้นมา กลุ่มมนุษยนิยม ได้ต่อต้านแนวคิดของพวกกลุ่มพฤติกรรมนิยมมากโดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ซึ่งหมายความว่า คนไม่มีสิทธิ์จะควบคุมพฤติกรรมของตนเอง พฤติกรรมทุกอย่างตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและการปรับพฤติกรรมนั้นหลาย ๆ ครั้ง เป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้ปรับ (หรือผู้ควบคุม) แทนที่จะใช้การเสริมแรง เพื่อประโยชน์ของผู้ถูกปรับพฤติกรรมการสร้างแบบเรียนสำเร็จรูปของกลุ่มพฤติกรรมนิยม

ก็เช่นเดียวกัน มีจุดอ่อนมาก เพราะมีเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่จะเขียนบทเรียนให้มีประสิทธิภาพได้ (พรวิณี ช.เจนจิต 2528 : 185) ทำให้การเรียนการสอนโดยประสิทธิภาพไม่บรรลุตามเป้าประสงค์ เนื่องจากไม่ได้คำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะการที่คนจะเกิดการเรียนรู้นั้น ต้องมีองค์ประกอบด้านความรู้สึกนึกคิดเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยมากมาย เช่น ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตน การยอมรับตนเอง สัมพันธภาพระหว่างบุคคล และระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น (สมบุรณ์ ศาลยาชีวิน 2526 : 137)

นักมนุษยนิยมที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาโดยอาศัยแนวคิดของกลุ่มมนุษยนิยม มีหลายท่าน เช่น อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham H. Maslow) คาร์ล โรเจอร์ (Carl Rogers) มัลคอล์ม โนลส์ (Malcolm Knowles) เป็นต้น

ข. แนวคิดพื้นฐาน

ตามหลักมนุษยนิยม มีความเชื่อพื้นฐาน ซึ่งสรุปได้ดังนี้ (ปราณี รามสูตร 2528 : 31-32)

1. มนุษย์ คือสัตว์โลกประเภทหนึ่งที่มีจิตใจ มีความต้องการความรัก ความอบอุ่นและมีขีดความสามารถที่จำกัดเฉพาะตัวไม่ใช่เสกสรรปั้นแต่งให้เป็นอะไรก็ได้ตามความชอบใจของคนบางคน
2. เชื่อว่ามนุษย์แต่ละคน เป็นผู้ที่มีความพยายามที่จะรู้จักและเข้าใจตนเอง (Self - Actualization) และยอมรับในสมรรถวิสัยของตนเองอยู่แล้ว
3. เชื่อว่าชอบบังคับและระเบียบวินัยไม่สุ่มจําเป็นนัก เพราะคนเราทุกคนต่างก็ยอมรับตนเองอยู่แล้ว เขาใจผุ้เองอยู่แล้ว และทุกคนต่างก็มุ่งหาแนวทางในการสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้แก่ตน
4. เนื่องจากคนเราแต่ละคนพยายามปรับปรุงตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนั้น แต่ละคนควรมีสติเลือกการกระทำ เลือกประสบการณ์ของตนเอง กำหนดความต้องการของตนเอง ตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง

5. เชื่อว่าวิถีการแสวงหาความรู้ หรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ สำคัญกว่า
 ทั่วความรู้ หรือทั่วข้อเท็จจริงเฉพาะโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั่วของความรู้
 หรือทั่วของข้อเท็จจริงเองไม่ใช่สิ่งตายตัว ดังนั้น สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่ออนาคตของ
 ผู้เรียนมากที่สุด คือกรรมวิธีในการแสวงหาความรู้

ค. แนวความคิดทางการศึกษา

1. จุดมุ่งหมายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษาในแนวมุขนิยมมุ่งที่
 จะพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะการมุ่งที่จะให้มนุษย์สามารถที่
 จะนำตนเองพึ่งตนเองได้ มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะทำประโยชน์แก่สังคม มีอิสระ
 เสรีภาพที่จะเลือกกระทำการต่าง ๆ ที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ซึ่งรวมทั้งตัวเองด้วย
 (Power 1982 : 162-165) เมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว ก็คือการมุ่งที่จะให้มนุษย์
 สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสมบูรณ์ โดยเน้นที่อารมณ์ของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ (สมจิต
 ธนสุภาณูจน์, 2522 : 166)

2. องค์ประกอบของการศึกษา

ก. หลักสูตร

เนื่องจากเป้าหมายของหลักปรัชญาการศึกษามุขนิยมมุ่งที่
 จะพัฒนาให้บุคคลใญ่รู้จักและเห็นคุณค่าของตนเอง ดังนั้น เนื้อหาที่จะทำใ้ผู้เรียน
 สามารถไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้นั้น จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสนใจและ
 ความต้องการของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ หลักสูตรนั้นเป็นแค่เพียงสื่อที่จะให้คนสามารถบรรลุ
 เป้าหมายเท่านั้นเองไม่ใช่เป้าหมายสุดท้ายของการเรียน วิชาที่สอนส่วนมากเน้นด้าน
 สังคมศาสตร์ เช่น สังคมศึกษา การเมือง ศาสนา คุณค่าของปรัชญา และวัฒนธรรม
 ต่าง ๆ ที่จะทำใ้คนพัฒนาตนเองได้ เป็นต้น (Elias 1980 : 128) อย่างไรก็ตาม
 ตามปรัชญาลัทธินี้ เชื่อว่าความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ เป็นเพียงเรื่องของอาชีพ ผู้เรียน
 ควรจะได้มีการพัฒนาตนเอง ประกอบกับการเรียนรูทางวิชาการ หรืออาชีพไปไ้ เช่น
 รู้จักศักยภาพของตนเอง รู้จักความถนัดของตนเอง รู้จักคิด ตัดสินใจ รู้จักพึ่งตนเอง

ข. ผู้สอน

บทบาทของผู้สอนนั้นเล่นไต่หลายบทบาทเป็นทั้งผู้ช่วย ผู้สังเกตการณ์ และเป็นผู้ที่มีจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกที่พร้อมจะปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน เพื่อจะช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดความกระจ่างในเป้าหมายของการเรียนรู้ ความต้องการของตน ดังนั้นงานของผู้สอนนั้น จึงไม่ใช่เป็นเพียงการตั้งข้อกำหนด การปั้นผู้เรียน การขู่บังคับ การเฝ้าหรือการช่วยเหลือผู้เรียน แต่งานของผู้สอนเป็นไปในลักษณะเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน กระตุ้นให้กำลังใจให้ความช่วยเหลือ เป็นผู้รวมคิด และเป็นเพื่อนกับผู้เรียน ผู้สอนจะต้องเป็นผู้มีความเชื่อ มีความศรัทธาในความเป็คน การที่จะเชื่อและไว้วางใจในความสามารถของบุคคลจะช่วยให้บุคคลนั้น ๆ พัฒนาศักยภาพของตนเอง (พรพนี ช. เจนจิต 2528 : 224-225) นอกจากนั้น ผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีลักษณะตั้งใจจริงเป็นคนตรงไม่เสแสร้งในการสร้างสัมพันธภาพ จะต้องเป็นตัวของตัวเองจริง ๆ มิใช่เป็นการแสดงบทบาท ดังนั้น บางครั้งผู้สอนอาจจะโกรธ อาจไม่พอใจก็สามารแสดงได้ ไม่ใช่เสแสร้งปกปิดความรู้สึกนั้นไว้ สิ่งที่สำคัญก็คือ ผู้สอนจะต้องพยายามสื่อให้ผู้เรียนได้รับทราบถึงความรู้สึกนึกคิดที่ดี ที่ผู้สอนมีต่อผู้เรียนให้ได้ นอกจากนี้ ผู้สอนจะต้องให้เกียรติ ในแง่ของความรู้สึกและความคิดเห็น ดังนั้นลักษณะของผู้สอนที่ดี ตามแนวคิดของกลุ่มมนุษยนิยม สามารถสรุปได้ดังนี้

1. เป็นผู้มีความรู้ดี
2. เป็นผู้ที่มีความไวต่อความรู้สึกของผู้เรียนและเพื่อนร่วมงาน
3. มีความศรัทธาและเชื่อว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนได้
4. เป็นผู้มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางบวก ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกนึกคิดในทางบวกให้กับผู้อื่นด้วย
5. มีความเชื่อว่า จะสามารถช่วยเหลือผู้เรียนทุกคนให้ทำดีที่สุดเท่าที่จะทำได้
6. รู้จักที่จะนำแนวความคิด จากหลาย ๆ ทฤษฎีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ค. ผู้เรียน

เนื่องจากปรัชญาการศึกษาเชิงมนุษยนิยมนี้ เชื่อว่าโดยธรรมชาติของมนุษย์แล้ว มนุษย์มีลักษณะของการพึ่งตนเอง ทำอะไรด้วยตนเอง (Self-motivated) ดังนั้น บทบาทของผู้เรียนตามปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ จึงถือเอาผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student Centered) ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนสิ่งต่างๆ ตามความสนใจ ความต้องการของตนเองได้ ถ้าคิดว่าสิ่งที่เรียนนั้นมีประโยชน์ และมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง การเรียนรู้ของผู้เรียนมุ่งที่จะให้ผู้เรียนได้ทดลองและค้นคว้าด้วยตัวของเขาเอง โดยมีผู้สอนเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือแนะนำ (Elias 1980 : 126-127) ดังนั้น ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ ถ้าเขาได้ลงมือกระทำด้วยตัวของเขาเอง ทั้งนี้ เพราะกลุ่มมนุษยนิยมเชื่อว่า การเรียนรู้นั้นเป็นกระบวนการภายใน (Learning is an internal process) หมายความว่า ผู้เรียนจะถูกกระตุ้นด้วยอิทธิพลภายนอกเท่าไรก็ตาม แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นในอัตราที่เขาคิดว่า เขาต้องการจะเรียนรู้และการเรียนรู้นั้นจะช่วยให้เขาบรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง (อุณา นพคุณ 2527 : 65)

3. กระบวนการเรียนการสอน ลักษณะเด่นพิเศษของปรัชญาการศึกษาเชิงมนุษยนิยมในด้านกระบวนการเรียนการสอน ก็คือการเน้นว่า ในการจัดการเรียนการสอนนั้น จะต้องคำนึงถึงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งรวมถึงการกระทำของผู้เรียนที่จะทำให้ตนเองบังเกิดความพึงพอใจ และคำนึงถึงการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นด้วย นั่นคือการคำนึงถึง "ความเป็นคนของคน" นั้นเอง

ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอน ควรจะให้ผู้เรียนได้มีสมรรถภาพทั้ง 3 ด้าน ไปพร้อม ๆ กัน คือ ด้านความรู้ (Cognitive) ด้านอารมณ์ความรู้สึก (Affective) และด้านทักษะ (Psychomotor) นั่นคือ ผู้สอนจะต้องฝึกให้ ผู้เรียนใคร่จักคิด รู้จักใช้เหตุผล มีความชื่นชมหรือทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน และที่สำคัญก็คือ ผู้เรียนจะต้องได้ลงมือกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

กระบวนการเรียนการสอนจะมีลักษณะดังนี้ (พรณี ช.เจนจิต 2528 :

1. เปิดโอกาสและกระตุ้นให้ผู้เรียนตัดสินใจเลือกสิ่งต่าง ๆ ที่จะเรียนด้วยตนเอง เท่าที่จะเป็นไปได้
2. สร้างบรรยากาศที่มีลักษณะอบอุ่นเป็นมิตร ให้การยอมรับ และพยายามอย่างดีที่สุดที่จะสื่อความรู้สึกของผู้สอนที่เชื่อว่า ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนได้ และผู้สอนปรารถนาจะให้ทุกคนได้เรียน เช่น การพยายามให้ความสนใจกับทุก ๆ คน หรือกระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งใจทำงานอย่างดีที่สุด ฯลฯ
3. ผู้สอนพยายามทำตัวเป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้กระตุ้นให้กำลังใจ ตลอดจนเป็นผู้คอยช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้
4. บางครั้งผู้สอน อาจแสดงให้เห็นว่า ผู้สอนเป็นปลุชนธรรมชาติคนหนึ่ง ซึ่งมีอารมณ์ ความรู้สึก ทั้งอารมณ์โกรธ อารมณ์ไม่พอใจ แต่ควรเป็นความโกรธหรือความไม่พอใจกับสภาพการณ์ ไม่ใช่แสดงกับผู้เรียน
5. วิธีสอนที่ใช้ สอนทั้งการให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเอง การอภิปรายกลุ่ม การประชุมกลุ่ม แต่ก่อนที่จะจัดกิจกรรมการเรียนนั้น ผู้สอนจะต้องให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ และรู้ว่า ความต้องการของตนเองคืออะไร แล้วจึงวางแผนค้นหา กระบวนการเรียนการสอน และประเมินผลความต้องการของผู้เรียน

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (Radical)

ก. ภูมิหลัง

ในช่วง ค.ศ. 1929 เป็นช่วงที่ทั่วโลกกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง มีคนว่างงานมากมาย เกิดความยากแค้นไปทั่ว จึงมีนักคิดกลุ่มหนึ่งเกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเรียกตัวเองว่า Frontier Thinker (Kheller, in Kneller, eds. 1971 : 248) กลุ่มนี้มีแนวคิดหลัก คือต้องการให้การศึกษามีบทบาทในการสร้างสรรค์สังคมใหม่ ที่มีความเท่าเทียมยุติธรรม และต้องการให้สถาบันการศึกษาเป็นสถานที่ที่ผู้มารับการศึกษา มีโอกาสเรียนรู้ที่จะคิดเกี่ยวกับชีวิต การเรียนการสอนจะต้องเน้นชีวิต และวิธีการแก้ปัญหา เพื่อเตรียมตัวผู้เรียนให้

สามารถเผชิญกับอนาคตได้ เมื่อสำเร็จการศึกษาออกไป ผู้นำคนสำคัญในการ
เผยแพร่ลัทธินี้ ได้แก่ จอร์จ เคานท์ส (George Counts) แฮโรลด์ รุกก์
(Harold Rugg) และวิลเลียม เอช คิลแพทริก (William H. Kilpatrick)
ซึ่งสนับสนุนที่จะให้การศึกษาหันมาตระหนักในความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น สถาบัน
การศึกษาจะต้องเลือกรับใช้ผลประโยชน์ของคนเพียงกลุ่มเดียว แต่ต้องรับใช้คนส่วนใหญ่
ของสังคม

ในช่วงระยะ 20 ปีแรก แนวคิดของลัทธินี้ยังไม่เด่นชัดนัก เพิ่งจะมาเด่น
ชัดเมื่อทีโอเคอร์ บรามเมลค์ (Theodore Brameld) เขียนหนังสือเสนอแนว
ความคิด ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ขึ้น ในช่วงปี 1950 เป็นต้นไป นับได้ว่า บรามเมลค์
เป็นผู้วางรากฐานของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม เขาได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดา
ของปรัชญาการศึกษาลัทธินี้

ส่วนทางด้านการศึกษาผู้ใหญ่ นั้น ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างปรัชญาการ
ศึกษาผู้ใหญ่ในเชิงปฏิรูปนิยมคือ เปาโล แฟร์ (Paulo Freire) ซึ่งเป็นนักการ
ศึกษาชาวลาตินอเมริกา ได้เขียนหนังสือชื่อ การศึกษาของผู้ถูกกดขี่ (Pedagogy
of the Oppressed) เป็นลักษณะของทฤษฎีทางการศึกษาที่อิงการเมือง และ
เรียกร้องให้เกิดจิตสำนึกทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง ท่านได้เสนอให้การ
ศึกษาเป็นเครื่องมือทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง แนวความคิดนี้ได้แผ่ขยายอิทธิพลไปสู่
ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 เป็นต้นมา มีหลาย
ประเทศที่ดัดแปลงและประยุกต์นำแนวคิดนี้ไปใช้ในการจัดการศึกษาในประเทศของตน

ข. แนวคิดพื้นฐาน

แนวคิดของปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ มุ่งที่จะปฏิรูป รูปแบบของสังคมขึ้น
มาใหม่ และสังคมใหม่ที่จะสร้างขึ้นนั้น ควรเป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ให้
ประชาชนสามารถควบคุมสถาบันของชาติและทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ได้ เพื่อ
ให้สังคมเป็นสังคมที่ค้ำพร้อมทุกคน ถึงแม้ว่าความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยี จะทำให้อารยธรรมของมนุษย์เจริญมากก็ตาม แต่ไม่อาจช่วยให้นักมนุษย์

ได้เกิดความสงบสุข แต่กลับก่อให้เกิดวิกฤตการณ์สังคม วัฒนธรรม และการเมืองขึ้น จึงจำเป็นต้องใช้การศึกษา เป็นเครื่องมือของมนุษย์ในทางปฏิรูปสังคม (บรรจง จันทรส 2527 : 247)

ค. แนวคิดทางการศึกษา

1. จุดมุ่งหมายของการศึกษา จุดมุ่งหมายของลัทธินี้คือ การศึกษา จะต้องพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ของสังคมให้สูงขึ้น ช่วยแก้ปัญหาสังคมที่เป็นอยู่ได้ เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถและทัศนคติ ที่จะออกไปปฏิรูปสังคม ให้ดีขึ้น (วัชร ทรกะกลาง 2526 : 37) และการศึกษาจะต้องมุ่งสร้างระเบียบ ของสังคมใหม่ จากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ ระเบียบใหม่ที่สร้างขึ้นนี้ จะต้องตั้งอยู่บน พื้นฐานของประชาธิปไตย

2. องค์ประกอบของการศึกษา

ก. หลักสูตร มุ่งที่จะให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ความสามารถ ทัศนคติในการที่จะปรับปรุงปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้น (บุญเลิศ นาคแก้ว 2525 : 132) ผู้เรียนจะต้องเข้าใจสภาพของสังคมที่พอ มองเห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการจราจร ปัญหายาเสพติด เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ วิเคราะห์ปัญหาอย่างชาญฉลาด และเพื่อให้มีความพร้อมในการวิเคราะห์ปัญหาควร จะจัดการศึกษาในเรื่องของการอุตสาหกรรม สื่อสารมวลชน การอนามัย สาธารณสุข และนิเวศวิทยา (ศักดิ์ ประจักษ์ประธานพร 2523 : 124) รายวิชาที่จะเรียนนั้น เป็นรายวิชาที่มีความสัมพันธ์กับสภาพของสังคมในอนาคต โดยเฉพาะความเสมอภาค ทางการศึกษา มุ่งผลิตผู้เรียนที่มีความรู้ความสามารถในเชิงปฏิบัติมากกว่าเชิงวิชาการ คือ ให้ความสนใจวิธีการมากกว่าผลของงาน (ภิญโญ สาขร 2525 : 37)

ข. ผู้สอน ผู้สอนในปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ จะต้องเชื่อมั่นใน หลักการประชาธิปไตย และพร้อมที่จะนำไปสอนแก่ผู้เรียน ผู้สอนจะต้องเป็นนัก บุกเบิก นักแก้ปัญหา และสนใจเรื่องราวของสังคมและปัญหาของสังคมอย่างกว้างขวาง ผู้สอนจะต้องเชื่อมั่นในตัวผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นตามแนว

ทางประชาธิปไตย (เมธี ปิลันธนานท์ 2523 : 97) และในขณะที่เกี่ยวกับผู้สอน จะต้องทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่ามีความจำเป็นที่จะต้องสร้างสังคมใหม่ขึ้น แต่การสร้างนี้ จะต้องเป็นไปอย่างสอดคล้องกับแนวทางประชาธิปไตย แม้บางครั้งผู้เรียนอาจจะมี ความคิดเห็นแย้งกับผู้สอนก็ต้องเปิดโอกาสให้เขาแสดงออกอย่างเสรีจนกว่าจะมีการ ยอมรับ เป็นมติของมหาชนออกมา (Kneller, in Kneller, eds. 1971 : 249)

ค. ผู้เรียน ปรารถนาการศึกษาที่ดี จะเน้นความสำคัญของสังคม เป็นหลัก และเน้นสังคมอุดมคติในอนาคตด้วย ผู้เรียนจะได้รับการปลูกฝังให้ตระหนัก ถึงหน้าที่ที่มีต่อสังคม เห็นแก่ประโยชน์ของสังคมเป็นสิ่งสำคัญ ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ วิธีการรับใช้สังคมนั้น ผู้เรียนและประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบอย่างสำคัญใน การวางแผนและปฏิบัติงานเพื่อความเจริญของสังคมและประชาธิปไตย (Kneller, in Kneller, eds. 1971 : 249)

3. กระบวนการเรียนการสอน การสอนจะไม่เน้นการถ่ายทอดความรู้ โดยการบรรยายของผู้สอน แต่เน้นให้ผู้เรียนสำรวจความสนใจ ความต้องการของ ตนเอง และสนองความสนใจด้วยการค้นคว้า หากความรู้ด้วยตนเอง เน้นการอภิปราย และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของสังคม พร้อมทั้งหาข้อมูล เสนอแนะและแนวทางการปฏิรูปสังคม (บุญเลิศ นาคแก้ว 2525 : 135) นอกจากนี้การเรียนการสอนนั้นเป็นบรรยากาศของการอิสระมีใช้การบังคับ วิธีการเรียนการสอนมิใช่เพื่อการแสวงหาความรู้แต่เพียงประการเดียว แต่เป็นวิธีการ เพื่อการแก้ปัญหาของสังคมโดยตรง ซึ่งอาศัยการแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ขณะเดียวกันก็อาศัยวิธีการทางประวัติศาสตร์ วิธีการขอปรึกษา มาประกอบเพื่อให้ การศึกษาปัญหาต่าง ๆ เป็นไปอย่างกว้างขวางรัดกุม ถูกต้องและสมบูรณ์ นอกจากนี้ ผู้เรียนจะต้องรู้จักวิพากษ์วิจารณ์อภิปรายกันเพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ไข้ปัญหาให้ เหมาะสมเพื่อจะได้เป็นแนวทางสำหรับอนาคตว่าเป็นอย่างไรจะทำอะไรในอนาคต และเตรียมตัวตามแนวทางนั้น ๆ



ปรัชญาการศึกษาตามแนวของพุทธศาสนา

ก. ภูมิหลัง

พระพุทธเจ้า พระสิทธัตถะมหาตมโคตม พระองค์โคได้เผยแผ่แนวคิดของพระองค์ โดยการเทศนาสั่งสอนพุทธมามกะก่อนพุทธศักราช 45 ปี สาวกของพระองค์ได้นำธรรมะ ซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระองค์ออกเผยแผ่จนเป็นที่ยึดถือและเป็นที่ยึดมั่นของพุทธศาสนิกชนไปทั่วโลกกว่า 2529 ปี

ประเทศไทย มีพลเมืองที่นับถือศาสนาพุทธและมีความใกล้ชิดพุทธศาสนา มาเป็นเวลายาวนาน จึงเป็นธรรมดาที่อิทธิพลของคำสั่งสอนของพุทธศาสนาย่อมจะซึมซาบเข้าไปในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการศึกษา ซึ่งสมัยก่อนคนไทยส่วนมากเรียนหนังสือกับพระที่วัด ปรัชญาการศึกษาของไทยจึงเป็นปรัชญาที่ยังอยู่กับพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก การศึกษาคือการได้เรียนกับพระ การบวชคือการเรียนในชั้นสูงจากระดับธรรมดา ชาวบ้านถือว่า มาตรฐานจรรยาความประพฤติที่งดงาม ย่อมมาแต่วัด ใครได้บวชเรียนแล้วถือว่าเป็นผู้มีระเบียบแบบแผนดีเป็นแบบอย่างได้ ฉะนั้น อิทธิพลของพุทธศาสนาต่อกระบวนการเรียนการสอนจึงมีอยู่มาก หนังสือที่ใ้เรียนก็เป็นหนังสือพระ หรือไม้ก็เป็นหนังสือชนิดแทรกคุณธรรมแบบพุทธเอาไว้ทิ้งเล่ม เช่น มหาชาติคำหลวง ไตรภูมิพระร่วง จินตคามณี มุลบทบรรพกิจ และประณม ก.กา เป็นต้น (เปลื้อง ๗ นคร 2498 : 41-42)

แต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อปี 2475 รัฐบาลพยายามจะพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน ความคิดทางการศึกษาจึงได้รับการหยิบยืมมาจากประเทศทางตะวันตกมาไข่มากขึ้นการศึกษาของไทยจึงได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนาน้อยลง ๆ ตามลำดับ บทบาทของพระสงฆ์ในการให้การศึกษาแก่เด็กก็น้อยลง หนังสือที่เป็นทางโลกโดยเฉพาะก็มีมากขึ้น หลักสูตรก็กว้างขึ้นและเน้นแต่การรู้วิชาในหนังสือจนแทบไม่มีเวลาเหลือให้กับพุทธธรรม วัดไม้ได้เป็นศูนย์กลางของการศึกษาต่อไปอีกแล้ว (ศักดิ์ ประจักษ์ประธานพร 2523 : 156) ปรัชญาการศึกษาของไทยที่เคยมีอยู่อย่างเด่นชัดก็ค่อยเลือนหายไป เพราะเราเอาความคิดทางการศึกษาของตะวันตก

มาประสมประสานกับปรัชญาของเราบางความคิดก็ขัดแย้งกันมาก ดังนั้นนักวิชาการของไทยหลายท่านได้เสนอแนวปรัชญาการศึกษาที่สะท้อนถึงความเชื่อและค่านิยมในสังคมไทยเป็นรากฐานสำหรับจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับประเทศไทยต่อไป (เช่น ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี, พระราชวรมุนี, ท่านพุทธทาส เป็นต้น) โดยเห็นว่าปรัชญาการศึกษาของไทยควรประยุกต์มาจากหลักพุทธปรัชญา ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นปรัชญาที่สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยมากที่สุด

ข. แนวคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษาตามแนวของพุทธศาสนา มีลักษณะแตกต่างจากปรัชญาการศึกษาทั่วไป เพราะปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสนาถือว่าการเสริมสร้างบุคลิกภาพ หรือการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์แบบนั้น จะต้องเริ่มที่การเรียนรู้ หรือเข้าใจ ความหมาย ความเป็นไป และความจริงเกี่ยวกับชีวิตตนเอง (วิชา) อย่างจริงจังแล้ว จึงสร้างพฤติกรรมการแสดงออกและความรู้สึกนึกคิด (จรณะ) ให้สอดคล้องกับความรู้ นั้น ทั้งนี้ ก็ด้วยการยึดหลักที่ว่า เจริญรอยตามพระพุทธองค์ ที่รู้ความจริงเกี่ยวกับชีวิตของตนเอง (ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ) รู้จักกฎเกณฑ์และวิถีชีวิต (จตุปปาทญาณ) และรู้จักในอันที่จะแก้ปัญหาใดอย่างมีประสิทธิภาพยิ่ง (สังวร พรหมเสนา 2526 : 20)

การสร้างพฤติกรรมในการแสดงออก (ศีล) และการสร้างความรู้สึนึกคิด (สมาธิ) ให้สอดคล้องกับความรู้อย่างถูกต้อง และมีเหตุผลนั้น นับได้ว่าเป็นกระบวนการในการแก้ปัญหา การพัฒนาชีวิต อย่างมีขั้นตอนและมีเหตุผล ดังนั้น แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาบุคคลตามแนวของพุทธปรัชญา ก็คือการเปลี่ยนแปลงและสร้างบุคลิกภาพที่มีลักษณะเป็นความสะอาด (อันเป็นผลมาจากการปฏิบัติตามหลักแห่งศีล) ความสงบ (ผลมาจากสมาธิ) ความสว่าง (ผลจากปัญญา) ในชีวิตยิ่ง ๆ ขึ้น ซึ่งผลดังกล่าวนี้ ย่อมแผ่นกระจายไปสู่สังคมเป็นส่วนรวมด้วย

ค. แนวคิดทางการศึกษา

1. จุดมุ่งหมายของการศึกษา การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญามีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาบุคคลดังนี้

1.1 ความมุ่งหมายเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ต้องการที่จะให้ผู้เรียน ใฝ่รู้จักตนเอง (รู้จักชั้น 5) และรู้จักทุกข์หรือปัญหาของตนเอง อันเนื่องมาจาก อภุศลมูล เพื่อจะไ้กระทำตนให้พ้นไปจากทุกข์หรือปัญหานั้น ๆ (สาโรช บัวศรี 2518 : 7) เพราะการศึกษาในทางพุทธศาสนา หมายถึง การสามารถทำให้บุคคลเอาชนะ โลกนี้ทั้งหมด ไม่ต้องการ ลาภ ยศ ทางการวัตถุใด เอาชนะโลกอื่นทั้งหมด(ไม่ต้องไป เกิดอีก) และทำให้อยู่เหนือโลกทั้งปวง (คัมภีร์เอสโคยสิ้นเชิง) พุทธศาสน 2509 : 7)

1.2 ความมุ่งหมายเกี่ยวกับสังคม สังคมไทยเป็นสังคมที่คน เคารพนับถือกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและนิยมใช้ปัญญาเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ พุทธปรัชญา โลกกล่าวถึงเรื่องเหล่านี้ไว้ในไตรลักษณ์ อธิบาท 4 เป็นต้น ถ้าผู้ศึกษาได้เข้าใจ ในหลักธรรมเหล่านี้ เราก็คงจะเข้าใจสังคมได้ดีขึ้น มีความรัก ความเคารพ และ ไม่ศอกใจไปกับการเปลี่ยนแปลงในสังคม แต่สามารถควบคุมดูแลให้เปลี่ยนแปลงไป ในทางที่เป็นประโยชน์ (ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร 2523 : 160-161) และมีความ รับผิดชอบชอบต่อสังคมมากขึ้น เพราะมนุษย์ไม่ได้อยู่คนเดียว แต่อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วย มนุษย์จะต้องรู้จักความเห็นแก่ตัว และร่วมมือกันเสริมสร้างสันติสุขในชุมชนและในโลก

1.3 ความมุ่งหมายเกี่ยวกับลักษณะผู้เรียน การศึกษาจะต้องพัฒนา วิธีคิด มุ่งที่จะให้ผู้เรียนคิดเป็น (รวมเรียกว่า ปัญญาธรรม) (สาโรช บัวศรี 2518 : 7) และการใช้เหตุผลในตัวผู้เรียน เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปแก้ไขปัญหาค่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้อย่างผู้มีปัญญา

1.4 ความมุ่งหมายเกี่ยวกับความรมเย็น และชีวิตมนุษย์ทั่วไป การศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนมีคุณธรรมและมีศีลธรรม คือสร้างคุณลักษณะ เพื่อ ความก้าวหน้า ทั้งทางวัตถุและจิตใจ ท่องชี้ให้เห็นถึงความสุข 2 อย่าง กับความสุข ทางจิต ซึ่งยิ่งแสวงหาเท่าไร ยิ่งทำความรมเย็นให้มากเท่านั้น (พุทธศาสน 2509 : 7)

2. องค์ประกอบของการศึกษา

ก. หลักสูตร พุทธปรัชญาได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 แบบ คือ อาคาริยะ และอนาคาริยะ ดังนั้น หลักสูตรจะต้องแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

แบบศาสนา และแบบชาวบ้าน หลักสูตรแบบศาสนานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเน้นเรื่องจริยธรรมล้วน ๆ เพราะมุ่งพัฒนาจิตใจเป็นใหญ่ เป็นหลักสูตรที่สอนคนด้วยธรรมะเบื้องสูง โดยมุ่งให้คนพ้นจากโลก เพราะความที่ชนะของพระพุทธเจ้า เห็นว่าโลกนี้เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน คนทั้งหลายถูกกิเลสรัศมีตรึงจึงเดือดร้อนเหมือนไฟสุ่มอก พระพุทธองค์จึงมุ่งให้คนพ้นทุกข์ประเภทนี้ เนื้อหาของหลักธรรมต่อความรู้อัจฉในกระบวนการแห่งโลกและชีวิต มีอยู่ 4 หมวดใหญ่ คือ 1. เบญจขันธ์ 2. ไตรลักษณ์ 3. ปฏิจสุมุขบาท 4. อริยสัจสี่ (พระราชนิพนธ์ 2525 : 53) ส่วนหลักสูตรแบบชาวบ้านนั้น มุ่งสอนที่จะให้คนเป็นคนดีในโลกนี้ทั้งในการประกอบอาชีพและเรื่องของความประพฤติ หลักธรรมที่สำคัญแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ (วิระยพุทธ วิเชียรโชติ 2526 : 34)

1. หลักธรรมในระดับบุคคล เช่น สัมปปริสัทธิธรรม 7 มรรคมงคล 8 และอิทธิบาท 4
2. หลักธรรมในระดับกลุ่ม เช่น สังคหวัตถุ 4 ขาววาสัทธิธรรม 4 และพรหมวิหาร 4
3. หลักธรรมในระดับสังคมประเทศชาติ เช่น ทศพิธราชธรรม เป็นต้น

ข. ผู้สอน ในแง่ของพุทธปรัชญา ผู้สอนมีความสำคัญยิ่งสำหรับศิษย์ กล่าวคือ นอกจากผู้สอนจะเป็น "สัปตทายก" หรือ ผู้ถ่ายทอดศิลปวิทยาให้แก่ศิษย์แล้ว ครุยังต้องเป็น "กัลยาณมิตร" แก่ศิษย์ด้วยความหมายของกัลยาณมิตรนั้น ไม่ได้หมายถึงเพื่อนที่มียोगในความหมายสามัญ แต่หมายถึงบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอนแนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยเหลือและเป็นแบบอย่างบอกช่องทางให้ดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกอบรมอย่างถูกต้องเป็นพหุสูตรทางปัญญา สามารถสั่งสอน แนะนำ เป็นที่ปรึกษาได้แม้จะอ่อนวัยกว่า (พระราชนิพนธ์ 2518 : 154)

คุณสมบัติของผู้สอน ตามความหมายของพุทธปรัชญามีดังนี้ (พระราชนิพนธ์ 2514 : 170)

1. นีโย นำรัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนมชักชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา ไตตาม
2. ครู นำเคารพ ในฐานะประพาศิสมศวรแก่ฐานะให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งไคและปลอศภย
3. ภาวนีโย นายกยออง ควรเอาอยางในฐานะทรงคุณควมรู่ และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้นีกอบรมและปรึบปรุงตนเอง
4. อตุศตา รุจกัศพศ รุจกัศจแองให้เขาใจ รู่วว่าเมื่อไรควรจะพศ จะช้แองอยางไร คอยแณะนำวากลาวศกัศเคอนเป็นที่พักษาที่ศ
5. วจนกุศโม อศทนศอถอยค้ำ คอพรอมที่จะรับฟังคำปรึศษาศกัศตามทุกอยางอยู่เสมอ อศทน ฟังไคไม่เบอ
6. คมภูริศญาคศ กศศตา กลาวช้แองแกลงเรื่อตาง ๆ ที่ลึศช้ิงไค
7. โน จฏ รุราเน นีโยชเย ไม่แณะนำในเรื่อเหลวไหล หรือศกัศจุงไปในทางที่เสื่อมเสื่อ

ควมสำคัญของผูสอนในฐานะ เป็นกัลยาณมิตรนั้น มีความสำคัญต่อศิษย์มาก เพราะสามารถนำศิษย์ให้มีความประพาศิเรียบรอยในเบือองศนก่อนที่จะนำเขาสู่วิศา แม้วาบทบาทของผูสอนในศณะของพศพรศชญา จะเป็นเพียงมีคศุเทศก เป็นกัลยาณมิตร บางครั้งอาจมีลักษณะการถายเทวิชาแบบให้ทองจ้ำ แตกัสนับสนุนให้มีการศนควาและวิจัยควยตนเองศอไป

ค. ผูเรียน ในคานบทบาทของผูเรียนนั้น ผูเรียนจะตองฟังคำแณะนำของผูสอน(กัลยาณมิตร) และตองรุจกัศพิจารณาควคควกันไปควย นั่นคือ การมี โยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นัจจัยที่สำคัญึงในการเสริมสร้างปัญญาให้กับศน พระราชวรมนูไคแสดงอนิสงศของโยนิโสมนสิการไว้ว่า ในระบบการศึกษา การฝึกการใช้ควมคิดให้รุจกัศคิดอยางถูกวิธีคิดอยางมีระเบียบ รุจกัศคิด วิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งตาง ๆ อยางศน บิวเบิน เป็นศนสำคัญในการสร้างปัญญาที่บริสุทธิ์เป็นอิสระ ทำให้ทุกคนช่วยตนเองไค(พระราชวรมนูไค 2514 : 156) คังนั้น ผูเรียนในศณะของพศพรศชญานั้น จะตองเป็นผูที่พรอมจะทำ

ประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยส่วนรวมด้วย คนที่ถึงพร้อมด้วยประโยชน์ตนและ
ประโยชน์ผู้อื่นเช่นนี้ทางพุทธศาสนาเรียกว่า สัมปบุรุษ หมายถึงความเป็นผู้ในสัมปยุตธรรม
7 ประการ คือ (จิตรกร ตั้งเกษมสุข 2525 : 133-134)

1. เป็นผู้มีจักษุเหตุ (ขัมมัญญตา) คือรู้หลักความจริง รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล
และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผลดีของงานนั้น ๆ

2. เป็นผู้มีจักษุผล (อัทธัญญตา) คือรู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์
รู้ว่าควรกระทำการอย่างหนึ่งแล้วจะก่อให้เกิดประโยชน์อะไรบ้าง

3. เป็นผู้มีจักษุตน (อัทธัญญตา) คือรู้จักฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้
ความสามารถ และคุณธรรมของตนว่า บัณฑิตเท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม
และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

4. เป็นผู้มีจักษุประมาณ (มัทธัญญตา) คือรู้จักกระทำการอย่างพอเหมาะ
พอดี แก่เหตุปัจจัย

5. เป็นผู้มีจักษุเวลา (กาลัญญตา) รู้จักกาลอันเหมาะสมและระยะเวลา
ที่จะใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น ใหตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้
ทันเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น

6. เป็นผู้มีจักษุชุมชน (ปริสธัญญตา) รู้จักที่ประชุม หรือสมาคมนั้น ๆ รู้
กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้น ๆ

7. เป็นผู้มีจักษุบุคคล รู้ว่าใครควรชมหรือไม่ ใครควรคำนับ ใครควร
ยกย่อง

จะเห็นได้ว่า ผู้เรียนที่แท้ในทัศนะของพุทธปรัชญานั้น จะต้องเป็นผู้ที่รอบรู้
รู้ลึก รู้กว้าง ทั้งคดีโลกและคดีธรรม การรู้อย่างนี้คงที่ใดกล่าวนำแล้ว ย่อมใคร่ขอว่า
เป็นบัณฑิต หรือเป็นพหูสูตรโดยแท้ หากจำแนกคุณสมบัติของนักศึกษาในทัศนะของ
พุทธปรัชญาแล้ว มี 5 ประการที่สำคัญ ๆ คือ (จิตรกร ตั้งเกษมสุข 2526 : 134)

1. พหูสูตรา (ฟังมาก) คือใคร่เรียน สดับฟังไว้มาก

2. ชตา (จำใคร่) จักหลักหรือสาระได้ ทรงความเข้าใจไว้มั่นยำ

3. วจสา ปริจิตา (คลองปาก) คือท้องบ้น หรือหูที่ไข้อยู่เสมอ จน
คลองแคลงซัดเขย

4. มนสาณเปกพิตา (เพ่งขึ้นใจ) คือใส่ใจคิดพิจารณาจนเจเนใจ นึกถึง
ครั้งใด ก็ปรากฏให้เห็นสว่างซัด

5. วิทยุยา สุปฏิ วิชชา (ขบโค้วควยทฤษฎี หรือแทงตลอดควยทฤษฎี) คือ
มีความเข้าใจ ลึกซึ้ง มองเห็นประจักษ์แจ้งควยปัญญา ทั้งในส่วนเนื้อความและเหตุผล

3. กระบวนการเรียนการสอน

กระบวนการศึกษาทางพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 3 ประการคือ
(กิตติมา ปรีดีคิลก, 2523 : 138)

1. ปรียติ โคแก หลักการทฤษฎีต่าง ๆ และเหตุปัจจัยของหลักสูตร
ทั้งหมด ในการสอนนั้นจะต้องให้ผู้เรียนมีความรูภาคทฤษฎี เป็นพื้นฐานเสียก่อน เพื่อ
ให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างถูกต้อง เพราะการสอนนั้น มุ่งที่จะให้คนนำไปปฏิบัติ แต่การ
ที่คนจะสามารถนำไปปฏิบัติ นั้น จะต้องทำให้เขาเข้าใจเสียก่อนว่าธรรมะเรื่องนั้น
บทนั้น ว่าควยเรื่องอะไร เมื่อปฏิบัติแล้วผลจะไคอย่างไร จะไคปฏิบัติให้ถูกต้องไค

2. ปฏิยติ คือการลงมือประพฤติปฏิบัติในที่เน้นการเรียนการสอน
โดยการปฏิบัติจริง

3. ปฏิเวธ คือการเข้าถึงผลของการปฏิบัติที่แท้จริง ๆ ซึ่งบรรลุเป้าหมาย
ของหลักสูตรระดับต่าง ๆ เป็นผลที่รวมถึงการประเมินผลควย

สำหรับองค์ประกอบในการเรียนรู้นั้น พุทธศาสนาเน้นถึงหลักการ 5 ประการ
คือ การฟัง การจำ การสาธยาย (การทบทวน) การเพ่งพินิจควยใจ และการเข้าใจ
ซัดเจเนถูกต้อง

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว กระบวนการเรียนการสอนตามพุทธปรัชญานั้น จะมี
ทั้งวิธีการท่องจำ การฝึกฝนให้คิด และการลงมือปฏิบัติจริง ในการคักคินใจนั้น ผู้สอน
กับผู้เรียน จะปรึกษาหารือกัน โดยอาศัยหลักธรรมเป็นพื้นฐานในการพิจารณาเป็นแสงสว่าง

นำทาง การปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน (วีรยุทธ วิเชียรโชติ 2526 : 34) การสอนนั้นมีหลายหลากวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของบุคคลที่จะเรียน เช่น การสอนด้วยประสบการณ์ของผู้เรียนเอง การสอนด้วยวิธีสร้างปัญหาไปสู่เป้าหมาย สอนให้มีหลักทัศนคติความดีถูกควยตนเอง สอนด้วยวิธีอุปมา ฯลฯ

เทคนิคเคลฟาย

เทคนิคการวิจัยแบบเคลฟาย เป็นเทคนิคที่ได้รับการยอมรับในหมู่นักวิจัยทางการศึกษาอย่างมากในปัจจุบัน และแพร่หลายไปในส่วนต่าง ๆ ของโลก เช่น แคนาดา ยุโรปตะวันตก ญี่ปุ่น และรัสเซีย เนื่องจากเป็นวิธีการที่มีระบบใช้ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ อย่างแท้จริง และผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างเต็มที่ และอิสระโดยไม่ต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของผู้อื่น และไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของเสียงส่วนใหญ่ หรือความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนอื่น ๆ (บุตทวา ชรรมพิทักษกุล 2527 : 93)

เทคนิคการวิจัยแบบเคลฟายถูกค้นพบและพัฒนาโดยนักวิจัยบริษัทแรนด์ (The Rand Corporation) ชื่อ โอลอฟ เฮลเมอร์ (Olof Helmer) และ นอร์แมน คาลกี (Norman Dalkey) เมื่อต้นปี พ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1950) เพื่อใช้ในการถามและเก็บความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับการพยากรณ์ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และนำเทคนิคนี้ออกเผยแพร่เมื่อต้นปี 2503 (ค.ศ. 1960) ทำให้เทคนิคเคลฟายเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายและนิยมกันมากขึ้น (ประยูร ศรีประสาธน์ 2523 : 50)

นักวิชาการหลายท่าน ได้ให้คำจำกัดความไว้เป็นจำนวนมาก เช่น อัลเฟรด ราสป (Alfred Rasp 1973 : 29) ได้ให้ความหมายว่าเป็นเทคนิคการรวบรวม การพิจารณาทัศนคติเพื่อเอาชนะจุดอ่อนของการทัศนคติใจแค่มุมที่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะหรือความคิดเห็นของกลุ่มหรือมติที่ประชุม

ลินสโตน และ ทูรออฟ (Linstone and Turoff 1975 : 10 - 11) กล่าวว่า เคลฟายนั้นเป็นวิธีการสำหรับสร้างขบวนการกลุ่ม สำหรับการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยอมให้ไม่ว่าสมาชิกของกลุ่มแต่ละคนหรือทั้งกลุ่มร่วมกัน ในการที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับปัญหาที่ยังยากสลับซับซ้อน

อมารา (Amara) กล่าวว่า โดยพื้นฐานแล้ว เคลฟายเป็นเทคนิคสำหรับเก็บรวบรวมและถ่ายทอดการตัดสินใจ ของกลุ่มสมาชิกแต่ละคน เทคนิคนี้ประกอบด้วยลักษณะพื้นฐาน 3 ประการคือ การสอบถามตามรูปแบบที่กำหนดขึ้น ควบคุมปฏิบัติการย้อนกลับของคำตอบที่ได้รับ และคำตอบที่จะไม่ปรากฏชื่อผู้ตอบแต่ละบุคคล

(R. Amara 1975 : 6)

Encyclopedia of Education Evaluation ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นวิธีการระดมความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของกลุ่มเพื่อการพัฒนา และปรับปรุงแก้ไขหาความเชื่อมั่นในการทำนายเกี่ยวกับอนาคต(Andreson 1975 : 121)

เมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว เคลฟายเทคนิคเป็นกระบวนการที่รวบรวมความคิดเห็นหรือ การตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับอนาคตจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากที่สุด โดยที่ผู้ทำการวิจัยไม่ต้องนัดสมาชิกในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้มาประชุมพบปะกัน แต่ขอร้องให้สมาชิกแต่ละคนแสดงความคิดเห็น หรือตัดสินใจปัญหาในรูปแบบของการตอบแบบสอบถาม

ลักษณะของเทคนิคเคลฟาย

เทคนิคเคลฟาย มีคุณลักษณะ เฉพาะที่สรุปได้ดังนี้ (ประยูร ศรีประสาธน์ 2523 : 51)

1. เนื่องจากเทคนิคนี้ใช้เพื่อเสาะแสวงหาความคิดเห็นของกลุ่มคนด้วยการตอบแบบสอบถาม ดังนั้น ผู้ที่เข้าร่วมโครงการจึงจำเป็นต้องตอบแบบสอบถามตามที่ผู้ทำการวิจัยได้กำหนดขึ้นในแต่ละขั้นตอน
2. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับเลือกให้เข้าร่วมในการวิจัยไม่ต้องเผชิญกับ

ผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ และไม่ทราบว่าใครเป็นผู้เชี่ยวชาญบ้าง ทั้งเป็นการซัดคือนิพล หรือผลกระทบของกลุ่ม หรืออิทธิพลของลักษณะเด่นของผู้เชี่ยวชาญบางคน ที่อาจส่งผลกระทบต่อความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนอื่น ๆ

3. เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนตอบแบบสอบถามด้วยความคิดเห็นที่ถกถองอย่างละเอียดรอบคอบ และเพื่อให้คำตอบที่ได้รับมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันยิ่งขึ้น ผู้วิจัยแสดงความคิดเห็นให้ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นสอดคล้องต่อกันในคำตอบแต่ละข้อของแบบสอบถามที่ตอบไปในครั้งก่อน และความเห็นที่สอดคล้องกันนี้ จะแสดงในรูปสถิติ ผู้วิจัยจะจัดส่งให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนทราบ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญจะได้พิจารณาตัดสินว่าจะคงคำตอบเดิมนี้หรือจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงคำตอบเดิมประการใดบ้าง ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงคำตอบเดิมนี้ ควรบอกเหตุผลให้ทราบด้วย ดังนั้น การตอบแบบสอบถามแต่ละครั้งของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนนั้น เขาจะทราบว่าความคิดเห็นของเขาเป็นอย่างไร ต่างกับคนอื่นหรือไม่ อย่างไร (เกษม บุญอ่อน 2522 : 27)

4. ใช้สถิติวิเคราะห์การทำนายของกลุ่มทุก ๆ ครั้ง สถิติที่นำมาใช้ในการพิจารณาคำตอบจากแบบสอบถามรอบที่สองและที่สาม คือสถิติเกี่ยวกับการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง ได้แก่ ฐานนิยม (Mode) มีชยฐาน (Median) หรือค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่อใช้แสดงตำแหน่งของความเห็น เนื่องจากมาตราที่ใช้กับคำตอบมีเพียงเล็กน้อย ดังนั้นการใช้ค่าเฉลี่ยจึงไม่เหมาะสม จะมีการใช้มีชยฐานมากกว่า ในกรณีที่เป็นความคิดเห็นในเรื่องเวลา ปริมาณ หรือสภาพการณ์ในอนาคต มักใช้มีชยฐาน หรือฐานนิยมมากกว่า

จากคุณลักษณะของเทคนิคเคลฟายด์กล่าว จะเห็นได้ว่า ความสำเร็จของการวิจัยแบบนี้ขึ้นอยู่กับผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นผู้ตอบแบบสอบถามเป็นประการสำคัญ ฉะนั้นผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับเลือกจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่จะศึกษาเป็นอย่างดี จึงจะทำให้การวิจัยถูกต้องและเชื่อถือได้ สำหรับจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่จะเข้าร่วมการวิจัยนั้นไม่ได้กำหนดแน่นอนตายตัวว่าควรใช้จำนวนเท่าใด แต่จากการวิจัยของ โทมัส แมคมิลแลน (Thomas T. Macmillan) พบว่า หากมีจำนวนผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 17 คน ขึ้นไป อัตราการลศของความคลาดเคลื่อน (Error) จะมึน้อยมาก (ดังแสดงในตาราง) ดังนั้นจำนวนผู้เชี่ยวชาญจึงควรมีจำนวนไม่น้อยกว่า 17 คน

ตารางที่ 1 แสดง ผลการลดลง ของความคลาดเคลื่อนของ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

จำนวนผู้เชี่ยวชาญ	ช่วงการลดลงของความคลาดเคลื่อน	ความคลาดเคลื่อนลดลง
1 - 5	1.20 - 0.70	0.50
5 - 9	0.70 - 0.58	0.12
9 - 13	0.58 - 0.54	0.05
13 - 17	0.54 - 0.50	0.04
17 - 21	0.50 - 0.48	0.02
21 - 25	0.48 - 0.46	0.02
25 - 29	0.46 - 0.44	0.02

(Thomas T. Macmillan "The Delphi Technique " อ้างจาก
เกม บุญออน 2522 : 27)

กระบวนการการวิจัยโดยใช้เทคนิคเคลฟาย

เนื่องจากเทคนิคเคลฟายนี้ เป็นกระบวนการที่ใช้ความคิดเห็นของกลุ่ม
ผู้เชี่ยวชาญเป็นหลัก ดังนั้น เพื่อให้ได้ความคิดเห็นที่ถูกต้องแน่นอน จึงต้องมีการถาม
ย้ำกันหลายครั้ง โดยใช้ชุดแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดย ปกติแล้ว กระบวน
การวิจัยจะให้ผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถาม 4 รอบ ควบคู่กัน แต่จากการวิจัย ที่ได้จัด
ทำมา มีการวิจัยจำนวนมาก ได้ตัดการวิจัยในรอบที่ 4 ออกไป ทั้งนี้ เพราะเท่าที่
ผ่านมา จะมีความแตกต่างกันน้อยมาก ในความคิดเห็นที่ได้จากรอบที่ 3 และ 4 ข้อมูล
ที่ได้เพิ่มเติมนี้ไม่คุ้มกับความพยายามในการดำเนินการวิจัย (ประยูร ศรีประสาธน์,
2523 :54)

สำหรับรายละเอียดของขั้นตอนในการดำเนินงานของแบบสอบถามแต่ละรอบ
จะมีดังนี้ (สมบุญ คัมยะ 2524 : 13)

-แบบสอบถามรอบแรก มักจะเป็นคำถามปลายเปิด ซึ่งให้ผู้ตอบตอบสนอง (Response) ในประเด็นกว้าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวม ความคิดเห็น จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

-รอบที่สอง เป็นแบบสอบถามที่พัฒนามาจากคำตอบในแบบสอบถามรอบแรก โดยการนำความคิดเห็นทั้งหมดที่ได้รับจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในแบบสอบถามรอบแรกมา สร้างให้อยู่ในรูปประโยค หรือข้อความที่เกี่ยวกับปัญหา หรือหัวข้อที่ต้องการศึกษาใน แบบสอบถามรอบที่สอง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญอาจตกลงมติ หรือจัดอันดับความสำคัญให้ เปรียบเทียบ หรือเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) หรือเป็นคะแนน ก็ได้

-รอบที่สาม ผู้วิจัยจะพัฒนาแบบสอบถามรอบที่สามขึ้นมาจากการวิเคราะห์ คำตอบในแบบสอบถามรอบที่สอง เป็นแบบถามหรือข้อความ ที่เหมือนกับแบบถามรอบ ที่สอง แต่ได้มีการแสดงถึงตำแหน่งค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ของแต่ละข้อความ รวมทั้งตำแหน่งของผู้เชี่ยวชาญคนนั้นๆ ตอบในรอบที่ 2 แล้วส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญคนนั้นตอบกลับมาอีกครั้งหนึ่ง แบบสอบถามใน รอบนี้จะแสดงให้เห็นว่าคำตอบเดิมในรอบที่ 2 ของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนเป็นอย่างไร พร้อมทั้งให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาว่า เห็นด้วยกับตำแหน่งที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเห็นสอดคล้อง กันหรือไม่ โดยการทบทวนและพิจารณาคำตอบและทบทวนคำตอบของเขาเองอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งอาจจะเปลี่ยนแปลงคำตอบของเขาใหม่หรือยังคงยืนยันในคำตอบเดิมของตนเองก็ ได้ ในกรณีที่คำตอบของผู้เชี่ยวชาญคนใดตกอยู่สูงหรือต่ำกว่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ก็จะได้รับ การขอร้องให้แสดงเหตุผลในการตอบด้วย

ข้อได้เปรียบของเทคนิคเคลฟาย (สุวรรณา เจริญคนพงษ์ 2528 : 77)

1. เป็นเทคนิคที่สามารถรวบรวมความคิดเห็น โดยไม่ต้องมีการพบประชุม กัน ซึ่งเป็นการทวนเวลา และค่าใช้จ่ายอย่างมาก
2. ข้อมูลที่ได้รับจะเป็นคำตอบที่น่าเชื่อถือ เพราะ
 - ก. เป็นความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ในสาขาวิชานั้นอย่างแท้จริง
 - ข. ไ้มาจากการย้ำถามหลายรอบ จึงเป็นคำตอบที่ไ้กลั่นกรองมาอย่าง

ค. ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน แสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างเต็มที่ และอิสระ ไม่ตกอยู่ภายใต้ข้อพิพาททางความคิด หรืออำนาจเสียงส่วนใหญ่ เพราะผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้น จะไม่ทราบว่ามีใครอยู่ในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญบ้าง และไม่ทราบด้วยว่า แต่ละคนมีความคิดเห็นอย่างไร

3. ผู้วิจัยสามารถระดมความคิดเห็น จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้โดยไม่จำกัด ทั้งในเรื่องจำนวนผู้เชี่ยวชาญ สภาพภูมิศาสตร์ หรือเวลา

4. เป็นเทคนิคที่มีขั้นตอน การดำเนินงานไม่ยากนัก และได้ผลอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ

5. ผู้ทำการวิจัย สามารถลำดับความสำคัญของข้อมูลและ เหตุผลในการตอบ รวมทั้งความสอดคล้องในเรื่องความคิดเห็นได้เป็นอย่างดี

ข้อเสียเปรียบของเทคนิคเคลฟาย

1. ผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการคัดเลือก มิใช่เป็นผู้มีความสามารถหรือเชี่ยวชาญในสาขานั้น อย่างแท้จริง ซึ่งจะทำให้ข้อมูลที่ได้อาจมีความเชื่อมั่น

2. ผู้เชี่ยวชาญไม่เต็มใจให้ความร่วมมือในการวิจัยอย่างแท้จริง หรือโดยตลอด

3. ผู้ทำการวิจัยขาดความรอบคอบ มีความลำเอียงในการพิจารณาวิเคราะห์ คำตอบที่ได้ในแต่ละรอบ

4. แบบสอบถามที่ส่งไปสูญหายระหว่างทาง หรือไม่ได้รับคำตอบในแต่ละรอบ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาพบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยตรงมีน้อยมาก เท่าที่พบจะเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นส่วนใหญ่ จากการศึกษพบว่า

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

งานวิจัยภายในประเทศ

สมพงษ์ สิงห์พล (2524) ได้ศึกษาแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของ นักศึกษาวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้ตัวอย่างประชากรทั้งหมด 619 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสำรวจปรัชญาการศึกษา 5 ลัทธิ คือ สรรัตถนิยม นິรันทรนิยม พัฒนาการนิยม ปฏิรูปนิยม และอรรถิภาวะนิยม โดยตามแนวคิดของปรัชญาการศึกษาทั้ง 4 ส่วนนี้ 4 ด้าน คือ ความหมายของการศึกษา จุดมุ่งหมายของการศึกษา องค์ประกอบของการศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน จากการศึกษาค้นคว้า นักศึกษาวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา พัฒนาการนิยมมากกว่าปรัชญาการศึกษาสาขาอื่น

รชนี พิษเสนีย์ (2526) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญา การศึกษากับบุคลิกภาพของอาจารย์ในวิทยาลัยครูภาคใต้ จำนวนทั้งสิ้น 246 คน เครื่องมือ ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจ มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ 2 ชุด คือ ชุดแรกเป็นแบบสำรวจเพื่อสำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา 5 ลัทธิ คือ สรรัตถนิยม นິรันทรนิยม พัฒนาการนิยม ปฏิรูปนิยม และอรรถิภาวะนิยม โดยตามแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา 4 ด้าน คือ ความหมายการศึกษา จุดมุ่งหมายการศึกษา องค์ประกอบของการศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน ชุดที่สอง เป็นแบบสำรวจบุคลิกภาพซึ่งแปลและเรียบเรียง จากแบบสำรวจบุคลิกภาพ 16 PF ของ คาเคล จากการศึกษาพบว่า อาจารย์วิทยาลัย ครูภาคใต้ มีแนวความคิดทางปรัชญาการศึกษา ไปในทางลัทธิพัฒนาการนิยม แต่เมื่อ จำแนกเป็นด้านต่าง ๆ พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับความหมายการศึกษา และจุดมุ่งหมาย การศึกษาโน้มไปทางลัทธิพัฒนาการนิยม องค์ประกอบการศึกษาโน้มไปทางลัทธินິรันทรนิยม และกระบวนการเรียนการสอนโน้มไปทางลัทธิอรรถิภาวะนิยม และยังพบว่า แนวคิดทาง ปรัชญาการศึกษาที่บุคลิกภาพ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อรสา สุขเปรม (2526) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญา การศึกษา ของอาจารย์วิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร กับคำรายงานพฤติกรรม โดย ใช้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย 2 กลุ่ม อาจารย์วิทยาลัยครูทุกคณะวิชาจำนวน 308 คน

และนักศึกษาชั้น ป.ศ. สูง ปีที่ 2 จำนวน 620 คน จากวิทยาลัยครู 6 แห่ง ใน กรุงเทพมหานคร เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม 2 ชุด ชุดแรกเป็นแบบสอบถามสำหรับอาจารย์ ประกอบด้วยสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม แนวคิดทางปรัชญาการศึกษา และพฤติกรรมการสอนของอาจารย์วิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร โคนัมไปทางลัทธิประสบการณ์นิยม และพบว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วัชรีย์ ตระกูลงาม (2526) ได้ศึกษาแนวคิดทางด้านปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชน ในเขตจังหวัดภาคกลาง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย มีจำนวนทั้งสิ้น 298 คน เป็นผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชน ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 252 คน ผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชน ในจังหวัดอื่น ซึ่งอยู่ในเขตภาคกลาง จำนวน 46 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจปรัชญาการศึกษา 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอนุรักษนิยม และกลุ่มเสรีนิยม แบบสำรวจนี้วิเคราะห์แนวคิดของปรัชญาการศึกษาทั้งสองกลุ่ม ในด้านจุดมุ่งหมายของการศึกษา กระบวนการเรียนการสอนและการบริหารโรงเรียน จากการศึกษาพบว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษา ของผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชน ในเขตจังหวัดภาคกลาง อยู่ในกลุ่มเสรีนิยม

วิทย์ วิศตเวทย์ (2526) ได้ศึกษา ปรัชญาการศึกษาของไทย ช่วงปี พุทธศักราช 2411 - 2475 โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทางประวัติศาสตร์ จากการศึกษาพบว่า อุดมคติทางการศึกษาของสังคมไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2411 - 2475 มีแนวเดียวกัน สวรรคตนิยมมากกว่า พิพัตถานการนิยม หรือนิรันดรนิยม

อุ้นตา นพคุณ และคณะ (2526) ได้ศึกษาคูณลักษณะของประชากรใน กรุงเทพมหานคร ตามเป้าหมายของการศึกษา : สภาพปัจจุบันและแนวโน้ม ซึ่งเป็นในเรื่องของการคิดเห็น โดยใช้ตัวอย่างประชากรจาก 24 เขต การปกครอง กรุงเทพมหานคร 2 ประเภท คือ ตัวอย่างประชากรในระบบโรงเรียน ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จำนวน 683 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนในสังกัดกรม

สามัญศึกษา และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จำนวน 772 คน
 นิสิตนักศึกษาชั้นปีที่ 1 - 4 ของสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย วิทยาลัย
 ครู ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และนักเรียนรวมเหล่าในสังกัดกระทรวงกลาโหม
 จำนวน 479 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างนอกระบบโรงเรียน ได้แก่ นักศึกษาผู้ใหญ่ เบ็ค เสร็จ
 ระดับ 4 จำนวน 771 คน และประชาชนทั่วไปจำนวน 419 คน ตัวอย่างประกร
 ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางประถมศึกษา และมีชัยศึกษา จำนวน
 10 คน ผู้ทรงคุณวุฒิทางการอุดมศึกษา จำนวน 10 คน และผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา
 นอกระบบโรงเรียน จำนวน 10 คน รวมผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสิ้น 30 คน เครื่องมือใน
 การเก็บข้อมูล ประกอบด้วยแบบวัดการคิดเป็น และแบบสอบถามเทคนิคเคลฟาย 1 ฉบับ
 และไคผลสรุปเกี่ยวกับเป้าหมายของการศึกษาในอนาคตว่า ยังมีความจำเป็นที่จะกำหนด
 เป้าหมายทางการศึกษาที่เน้นการคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น และจะต้องเน้น
 ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตรระดับต่าง ๆ มากขึ้น

พงศศิริ สาลี (2525) ได้ศึกษาแนวโน้มของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
 ของไทยในอนาคตในปี 2535 โดยใช้เทคนิคเคลฟาย กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญด้าน
 การศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวน 21 คน โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวม
 ข้อมูล ผลจากการศึกษาค้นคว้าการศึกษานอกระบบโรงเรียน พบว่าการศึกษานอก
 ระบบโรงเรียน จะเน้นปรัชญาให้คนคิดเป็น และรู้จักพึ่งตนเอง โดยยึดความต้องการ
 และการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาของประชาชนเป็นหลัก และจะเน้นการให้การ
 ศึกษาตลอดชีวิต โดยมีเป้าที่จะพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของผู้พลากโอกาสการ
 ศึกษาในระบบโรงเรียน

ชนิตา รัชพลเมือง และคณะ (2527) ได้ศึกษาแนวโน้มการศึกษาใน
 ระบบโรงเรียนในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 และ 7 โดยใช้เทคนิค
 เคลฟาย สอบถามผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา จำนวน 29 คน ไคสรุปในส่วนที่
 เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาของไทยในอนาคตว่า การศึกษาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานสังคม
 และวัฒนธรรมไทยมากกว่าการเลียนแบบต่างประเทศ พุทธศาสนาควรมีบทบาทในการ
 จัดการศึกษามากยิ่งขึ้น การจัดการศึกษาคควรมีแนวทาง "การศึกษาตลอดชีวิต" และ
 "การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม" ต่อไป

และมีผลงานด้านการวิจัยหลายเรื่องที่ได้พยายามศึกษาหลักพุทธปรัชญา เพื่อจะนำมาสร้างเป็นปรัชญาการศึกษาของไทย เช่น ศักดา ปรากฏประทานพร (1984) ได้สังเคราะห์หลักพุทธธรรมในพุทธศาสนา ตามแนว เมตาฟิสิกส์ ญาณวิทยา, และศุภวิทยา แล้วได้วางหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับเป้าหมายของการศึกษา ปัจเจกบุคคลและสังคม บุคลิกภาพการสอน ครูและนักเรียน จากหลักพุทธธรรมที่ได้สังเคราะห์ไว้ วิจิตร เกตุวิศิษฐ์ (2520) ได้นำเอาหลักพุทธปรัชญา สาขาเมตาฟิสิกส์ ญาณวิทยา และจริยศาสตร์ มาเป็นพื้นฐานในการสร้างพุทธปรัชญาการศึกษา โดยได้พิจารณาเกี่ยวกับความมุ่งหมาย หลักสูตร ลักษณะของบัณฑิตและจริยศึกษา ศิริวิรัตน์ ต้นไพจิตร (1978) ก็ได้สังเคราะห์คุณค่าดั้งเดิมของคนไทย ตามแนวพุทธปรัชญาสังเคราะห์ และตีความพุทธปรัชญาใหม่ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาสังคมและการเมืองปัจจุบันและได้เสนอแนวการจัดการศึกษาของไทย โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมของพระพุทธเจ้า

งานวิจัยต่างประเทศ

ริตา เอส โจนส์ (Rita Jones 1984 : 1023 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ระบบโรงเรียนสำหรับศตวรรษที่ 21 : การใช้เทคนิคเคลฟาย ศึกษาลักษณะในอนาคต ทดถกความคิดเห็นของนักวางแผนการศึกษา" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของการศึกษาสาธารณะ ในปี ค.ศ.2000 จากความคิดเห็นของนักวางแผนการศึกษาในรัฐเพนซิลวาเนีย ซึ่งประกอบด้วย ผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ ผู้ร่างหลักสูตร และประธานกรรมการทางการศึกษาต่าง ๆ จำนวน 200 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยข้อความ ซึ่งรวบรวมมาจากความคิดเห็น ของนักอนาคตนิยม ที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาในอนาคต จำนวน 20 ข้อ โดยบังคับศึกษาถึง ความเป็นไปได้อันจะเกิดขึ้น ระดับความสำคัญ และผลสืบเนื่องของข้อความแต่ละข้อ ผลการวิจัยพบว่า ระบบโรงเรียนในอนาคตประกอบด้วย ผลการสำรวจสภาพการบริหารงานในโรงเรียน ตารางแสดงความเป็นไปได้อันจะเกิดขึ้น ระดับความสำคัญ และผลสืบเนื่องของแต่ละข้อความ รวมทั้งจำนวนความเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ระหว่างกลุ่มตัวอย่างย่อย ๆ ส่วนโครงสร้างของระบบโรงเรียน ในปี ค.ศ.2000 และผลกระทบของการทำนายที่มีต่อการวางแผนการศึกษา ไม่ปรากฏผลที่ชัดเจน

เทอร์รี จอร์จ ทอฟเท (Terry George Tofle 1984 : 1264- A)
 ได้ทำการวิจัยเรื่อง " การศึกษาคว้ยเทคนิคเคลฟาย : ลักษณะตามความเข้าใจและ
 การวางแผนที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพในอนาคตของสมาคมโรงเรียนเขตภาคเหนือตอนกลาง"
 สมาคมเขตภาคเหนือตอนกลางนี้ มีขอบเขตครอบคลุม 19 รัฐ โดยเป็นสมาคมอาสา
 สมัคร ที่ไปได้รับการรับรองและประเมินผลจากรัฐบาล การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ
 ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของโปรแกรม และระบบปฏิบัติงานที่พึงประสงค์ และสามารถ
 ออกแบบได้ในช่วงทศวรรษหน้า โดยใช้เทคนิคเคลฟาย กลุ่มตัวอย่างประชากรมี 2
 กลุ่มได้แก่ กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนในสมาคม และกลุ่มปฏิบัติงานของสมาคม เครื่องมือ
 ที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยข้อความที่พรรณเกี่ยวกับ ความ
 เปลี่ยนแปลงที่เป็นไปได้ของสมาคมใช้เพื่อรวบรวมความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับ
 ระดับข้อความพึงประสงค์ และสามารถออกแบบได้ ของข้อความแต่ละข้อ รวมทั้ง
 ศึกษาถึงลักษณะการยอมรับและไม่ยอมรับ ของกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้ง 2 กลุ่มด้วย
 ผลการวิจัยพบว่า ระดับการยอมรับของกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้ง 2 กลุ่มมีสูง โดย
 ร้อยละ 81 ยอมรับว่ามีความพึงประสงค์ และร้อยละ 82 ยอมรับว่าสามารถออกแบบ
 ได้ ส่วนข้อความที่ไม่ยอมรับนั้นได้แก่ เรื่องโปรแกรมการประเมินผล ร้อยละ 33
 และเรื่องการเปลี่ยนแปลงระบบของสมาคม ร้อยละ 37

จากงานวิจัยที่ใช้เทคนิคเคลฟาย ในลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้จะเห็นได้
 ว่า การวิจัยคว้ยเทคนิคเคลฟายนี้ โดยมากใช้เพื่อทำนายอนาคต ตั้งแต่อนาคต ของ
 สิ่งที่เกี่ยวข้องระดับชาติ ไปจนถึงอนาคตของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง โดยอาจใช้เทคนิค
 เคลฟายแค่เพียงอย่างเดียว หรือใช้ร่วมกับเทคนิคอย่างอื่น ๆ ก็ได้ แต่การใช้เทคนิค
 เคลฟาย เพื่อทำนายอนาคตของปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียน ยังไม่เคยมีการ
 ทำมาก่อน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า ถ้ามีการวิจัยเกี่ยวกับ แนวโน้มในอนาคต ของปรัชญา
 การศึกษาระบบโรงเรียน คว้ยเทคนิคเคลฟายแล้ว จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา
 การศึกษาระบบโรงเรียนได้เป็นอย่างดี